Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУН, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925чылда үндезилетинген

1951 май 8 вторник № 90 (2264)

ӨРТЭЭ 20 КӨП.

Бо хүнгү солунда:

Совет улус Төрээн чурттуң улам ыңайгы чечектелиишкини дээш чаа чедиишкинче чаңгыс кижи дег бижидип турар (1 арын).

Парлалга хүнүн Кызылга эртиргени (1 арын).

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ:

Н. Тембрек—ВКП(б) обкомунга партия ажылдакчыларының семинарлары (2 арын).

Е. Коромыслова—Мурнакчы тудуг бригадазы (2 арын).

В. Ананьин—Тывадан келген аныяктар Москваның институттарында (3 арын).

В. Павленко—Дүк белеткелиниң ажылынга эки белеткенир (3 арын).

Л. Плюснина—Өөреникчилерниң экзаменнерге белеткелинге өг-бүленің роли (4 арын).

Тайбыңның Пактызы дээш! (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Совет улус Төрээн чурттуң улам ыңайгы чечектелиишкини дээш чаа чээшкинге чаңгыс кижи дег бижидип турар

★ ★ ★

Области күш-культура, спорт ажылын экижидер

Ийи чыл бурунгаар, ВКП(б)-ниң ТК-вы күш-культура, спорт ажылының дугайында тускай доктаалды үндүрген. Бистің чуртка күш-культура шимчээшкининиң улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнүң дайынчы программазы ол документиде сиретинген. **«Амгы кол болгаш шинтпирлиг үве болза, күш-культура, спорттуң массалыг чоруун калбартып, оларга мергежилди бедидип, аңаа үндезилээш, спорттуң чугула хевирлериниң талазы-биле делегейниң тергиделин совет спортсменнериниң талазындан чоокку каш чылдарда чеңдип алырын хандырары болур»** деп ВКП(б) ТК бодуунуң доктаалынга айыткан.

ВКП(б) ТК-ның ол доктаалы кадык быжыг, каңнатынган болгаш кандыг-даа бергелерни ажып эртеринге белеп совет аныяк өскенни кижизидер дугайында большевик партияның, эш Сталинның кайгамчык улуг сагыш салыышкынының илергейлээшкини болган. Комсомолчулар, бүгү аныяк өскен ол кичээнгейни чуртка күш-культура, спорттуң массалыг шимчээшкинин улам калбартырынче угланган хайныышкынныг ажыл-биле харыылааннар. «Күш-ажылга, оран камгалалынга белен» деп демдектиглериниң, мастерлериниң хүрээлеңи, стадионнарының, күш-культура, спорт ниитилелдериниң, спорт станцияларының саны дүргени-биле өзүп эгелээн.

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда бистің спортчуларывыс ССРЭ-ге 830 ажыг рекордтарны чеңдип алган болгаш оларның 49-зу делегей тергииделдерин ырак ашкан. Чүгле 1950 чыл безин бистің чуртка күш-культураның ийи улуг тиилелгедери-биле демдеглетинген: Л. Руденко шахмат (шыдыраа) спорттунуң талазы-биле делегей чемпиону деп бедик атты чаалап алган; дошка конькилээриниң делегей чемпиону М. Исакова ол бедик аттың үш дугааргы чаалап алыышкынын база катап көргүскен. ССРЭ-ниң спортчулары чүгле оларның талазы-биле эвес, харын чиик атлетика, бокс, хүреш, гимнастика, бут бөмбүү, хол бөмбүүнүң талазы-биле делегей маргылдааларынга боттарынып артык күштүүн каш удаа көргүскеннер.

Бистің областың аныяк күш-культура, спорту база калбарып эгелеп турар. Күш-культура, спорт ниитилелдериниң, оның кежигүннериниң саны улам өскен, спорт шөлдери база калбарып турар. Эрткен чылын бистің области 4500 ажыг оолдар, кыстар янзы-бүрү спорт маргылдааларынга киржип, оларның 4500-зү «Күш-ажылга, оран камгалынга белен» деп демдекти чеңдип алганнар. Ажылчы чоннуң, ылаңгыя аныяктарның күжү-биле 5 бөдүүн стадионнарны, 27 спорт шөлчүгештерин дерип тургускулаан.

Күш-культура, спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле области бо чылдың баштайгы үш айларында чоруткан кышкы спорт ажылы бистің области эвээн шыырак аныяк спортчулар бар дээрзин ылаптыы-биле көргүскен. Кышкы спорттуң область спартакиадазынга шупту 163 спортчулар киржип, оларның иштинден «Динамо» ниитилелиниң кежигүннери эштер Тау, Сыслов, Кунгаа болгаш «Искра» ниитилелиниң кежигүннери эштер Март-оол, Дыртык-Кара, Ковалевская, Борисова, Кузьмин олар маргылдааның бүгү дистанцияларынга болгаш хевирлеринге дыка бедик түннелдерни көргүскен. Оларның иштинден эштер Тау, Ковалеэская, Кузьмин оларга хаак спортунуң талазы-биле 1951 чылдың область чемпиону деп аттарны тывыскан.

Ындыг болза-даа, үстүнде чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, областың күш-культура, спорт хөгжүлдезинде амгы деңнели партия болгаш чазактың салып турар өгелдезин ыракта-ла харыылап шыдавайн турар. Эвилелдиң өсүе бүгү республикаларында, крайларында болгаш областарында күш-культура, спорттуң шимчээшкини канчаар-даа аажок массалыг болгаш калбак болуп турунда, бистің областың аныяк өскеннериниң ортузунда ол чугула ажыл кызыы байдал-биле боттанып турары окта таарышпас. Күш-культура, спорттуң ниитилелдеринде көскү өзүлде чок, оларның тус-тус кудуку организациялары эвээн чамдык районнарда, суурларда, колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлге, албан черлеринде болгаш школаларда амдыгаа чедир тургустунмаан. «Колхозник» деп эки-тураның спорт ниитилелин тургузарының области оргбюрозу база барык ажыл чорутпайн турар.

Районнар төптеринде, суурларда, совхозтарда болгаш школалар чанында таарымчалыы-биле кылдынган стадионнар, спорт шөлчүгештери чок, чамдык черлерде бар-даа болза чогууру-биле деритинмээн. А аңаа чарыгдаары-биле чазактан үндүрген хөренгилер четче ажыглатынмайн турар. Күш-культура, спорт хөрээниң кудуку организацияларында болгаш область комитединде-даа спорт херекселдери кончуг эвээш. Күш-культура, спорт ажылы чүгле районнарда багай чоруп турар чүве эвес, харын Кызыл хоорайда база кончуг кошкак. Ооң область болгаш хоорай комитеттери ажылды багай организастап, чүгле шак эртирип, шалың ап олурарының ужурундан күш-культура комбинады хөй кезиинде хаатчак туруп келген.

Совет спорттуң чугула хевирлери болур гимнастика, бут бөмбүү, бокс, шахмат, мотоциклет болгаш велосипед спорту дээш өскелер-даа бистің области мынчага чедир кандыг-даа депшилгени чеңдип ап шыдавайн турар. Областың аныяк өскеннериниң ортузунда күш-культура, спорт хөрээниң ол хире хожудангай болуп турарын чүгле организастаашкынның багайынга шамнаар херек. Бистің аныяк өскен оолдар, кыстарывыс аңаа канчаар-даа аажок ынак, изиг чүткүлдүг болгаш ону организастаарын улуу-биле негеп турар.

Ындыг болза-даа, комсомолчуларны, аныяк өскенни коммунистиг ёзуга кижизидериниң ол чугула чепсээн ВЛКСМ обкомунуң, хооркомунуң, ооң тус-тус райкомнарының, эге организацияларының талазындан, база күш-культура, спорт хөрээниң область, хоорай комитеттеринден болгаш оларның кудуку организацияларындан чугулалап көрбейн, анаа-ла ала-чаягаарлаашкынныг байдалче салып киргенинин ужурундан, олар күш-культураның массалыг шимчээшкининге киржиринден чаягаарла дашкаарлап, арагалап дарылаар, чүзүн-баазын хулиганзыг үүлгедиглер кылыр чоруктарны болдуруп турарлар.

Мынчангаш сорулга болза, областың күш-культура, спорт ажылында бар улуг четпестерни дарый узуткап, аңаа партия, комсомолдуң хүн бүрүде боттуг удуртулгазын чидин-биле күштелдирбишаан, күш-культура, спорт шимчээшкинге бүгү комсомолчуларны, аныяк өскенни калбаа-биле хаара тудуп киириштирер чорукту чеңдип алыр херек. Күш-культура, спорт хөрээниң комитеттеринге, тус-тус кудуку организацияларынга негелдени улгатырып, оларның ажылынга контрольду күштелдирер. Ол ышкаш, комсомол организацияларының күш-культура, спорт хөрээнге боттуг киржилгезин хандырып, харыысалгазын бедидер. Эки-тура спорт ниитилелдериниң хүрээлеңин өстүрүп, оларга чаа-чаа кежигүннерни хөй-биле киирип, район, колхоз, совхоз, школа, өөредилге черлеринге, тус-тус албан организация бүдүрүлге черлеринге оларның кудуку организацияларын тургускулаар. Күш-культура, спорттуң удуртукчу активтерин шилип тыпкылааш, оларның иштинден мергежилдиг инструктор-спортчуларны хөй-биле белеткевишаан, оларны тус-тус күш-культура ниитилелдеринге быжыглап тургускулаар.

Ооң ыңай, улуг эвес стадионнарны, спорт шөлдери чок черлерге ажыдып тургускулаар болгаш бар турарларын болдунар-ла шаа-биле дерип чепсеглээр херек. Ол ажылга хамаарыштыр бүгү-ниитиниң массалыг воскресниктерин организастаар.

Ам спорт ажылын хайныышкынныы-биле организастап болурунуң эптиг үези — чайгы сезон келген. Мынчангаш күш-культура, спорттуң бүгү-ле чугула хевирлерин, ылаңгыя массалыг гимнастиканың, боодалганың, шахматтың, национал хүрештиң, бут, хол бөмбүүнүң баскетболдун, мотоспорттуң секцияларын немей ажыткылааш, оларның өөредилгезинге аныяктарны бүрүн хаара тударынче кол кичээнгей салза чогуур. База спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле командыларның маргылдааларын үзүктел чок организастап, оларны дамчып туруп, тус-тус күш-культура демдектериниң норма дужаашкыннарын массалыы-биле чоруттушаан, шак ындыг арга-биле разрядниктерниң, дээре спортсменнериниң санын көвүдедир херек.

Машина-мал ажылының станциязында трактор бригадазы

Таңды районнуң Балгазында машина-мал ажылының станциязында эш Шелепов бригадирлээн трактор бригадазы бодун кончуг эки шынарның бригадазы деп чарлаан.

Бригада сезон дургузунда ажылды чаңгыс-даа үрей кылбас деп хүлээлге алган. Ол бригадада тракторист В. Безбородкин бодунуң агрегады-биле эрткен чылын часкы тарылга үезинде бир эвлчегде 103 гектар черни чаштырып турган. В. Безбородкин бо чылын бир эвлчегде беш эвлчегниң нормалары 150 гектар тарааны эки шынарлыг кылдыр чаштырар деп хүлээлге алган.

Эш Шелеповтуң трактор бригадазы колхозтуң хову бригадазы-биле кады ажылдажылгага бодунга алган хүндүлүг хүлээлгезин күүседип шыдаар.

С. БЛИНОВА.

Төрээн Ада-чурттуң чаагай чоруунга

КИЕВ. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкинин үндүргенинге Украинаның найсылалының ажылчы чоннары чаңгыс эп-сеткилдиг катыжып ужурашканнар. Майның 3-те дүүш соонда-ла заводтарга болгаш фабрикаларга, албан-черлеринге, эртемшинчилел институттарынга, дээди өөредилге черлеринге хөй кижи киржикчилиг митингилер болуп эрткен. Бүгү-ле черлерге бижидиишкиннер найыралдыг болгаш организастыг чоруп турган.

Чаа чээшкин үндүргенинге таварыштыр «Ленинская кузница» машина тудуушкун заводунуң цехтеринге хуралдар улуг политиктиг көдүрлүүшкүн-биле эрткен. Дарганнаар цехтиң коллективиниң хуралынга бүдүрүлгениң эң эки мастери, заводка 50 чыл хире ажылдап турар В. С. Красовский сөс бээрин дилээн. Ооң чугаалааны болза:

— Күрүнеге бодувустуң күш-ажылчы рубливисти бир дугаар чээшкинге берип турарывыс бо эвес. Чээшкин бүрүзү улустуң сеткил-сагыжының өөрүшкүзүн хайныктырып турар. Чегдирген хөренгилер чаа-чаа заводтарның болгаш фабрикаларның, хоорайларның болгаш суурларның, школаларның болгаш эмнелгелериниң тудугларынга, Волгада, Днепрде, Аму-Дарьяда болгаш Донда кайгамчыктыг улуг тудугларның тудуушкуннарынга дөзевилетинип турар. Бистің заводувус чөрдек чүве үндүр сордурарынга хереглээр күчүлүг тускай станцияны белеткеп, «Волгодонстройнуң» хүндүлүг чагыын алдарлыы-биле күүсеткен. Тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң быжыг чөленгиижи — бистің советтиг Төрээн чуртувус улам-на күчүлүг турзун дээш, бистер чаңгыс кижи дег чаа чээшкинге бижидер бис.

Механик рационализатор Б. А. Оболикшто, аныяк стахановчу Д. И. Поляченко олар чүве чугаалаанар. Олар база-ла чазактың чаа чээшкин үндүрген дугайында доктаалын изии-биле чүүлдүг деп көргеннер.

Цехтерге бижидиишкиннер эгелээн. Бүдүрүлгениң ажылчыннарының, инженерлериниң болгаш албан-хаакчыттарның хөй кезии чээшкинге шагда-ла бижидипкеннер.

Патриотиг сөстер-биле УССР-ниң Эртемнер Академиязының вице президентизи Н. П. Семененко, УССР-ниң Эртемнер Академиязының чиңгине кежигүнү А. В. Думайнский, экономика институдунуң улуг эртем ажылдакчызы П. В. Пустоход болгаш өскелер-даа чүве чугаалааннар.

Украинаның найсылалының бүгү-ле бүдүрүлгелеринде болгаш албан черлеринде бижидиишкиннер найыралдыы-биле эртип турар. (СӘТА).

Карпат ындының колхозчуларының сөзү

БЕДЕВЛЯ (Закарпат область). Тячев округтуң Молотов аттыг көдээ ажылагый артелиниң колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүргенин боттарының чиңгине херээ кылдыр уткаанар. Маңаа хөй кижилиг хуралдар болган, миллионер колхозтуң даргазы Николай Стариковтуң медеглээни болза:

— Чаа чээшкин үндүргенин изии-биле байырлап тур бис. Күрүнеге чээли кылдыр бистің берип турар акшавыс болза, бойдусту чаартырының сталинчы планын, Волгага, Днепрге болгаш Аму-Дарьяга суг белдирлерин болгаш каналдарны тудуп турганын боттандырарынга улуг дуза болур. Партия болгаш чазак бистің амыдыралывысты бай шыдалгыр болгаш культурлуг болдуруп турар. Май Бирниң мурнуу чарыында бистің суурга электристанциязын тудуп турганын. Көдээ ажыл-агый артелиниң миллион-миллион орулгалары тараажыларга байлактыг күш-хүнүн берип турар. Чаа чээшкинге бижидеринче бүгү колхозчуларны кыйгырып тур мен.

Чээшкинге бижидиишкин болза, колхозка организастыг болгаш эп-найыралдыг эгелээн.

(СӘТА).

Ыраккы Чөөн-чүктүң хоорайларында болгаш суурларында

ХАБАРОВСК. Күрүнениң чаа чээшкининиң дугайында дыңнадыг крайның хоорайларынга болгаш суурларынга дыка дүрген таратынган. Ыраккы Чөөн-чүктүң ажылчы чоннары чаа чээшкин үндүргенин изии-биле байырлап уткуп алганнар.

Чазактың доктаалын Москваның радиозу дамчыдып турда, Ыракы Чөөн-чүкке дүнекиниң 12 шак турган. Хабаровскиниң, Комсомольскиниң, Петропавловск-на-Камчатканың, Николаевскиниң, Совет Гаваньниң болгаш крайның өске-даа хоорайларының бүдүрүлгелериниң дүнеки ээлчегларинге хуралдар болгулаан, ол хуралдарга ажылчы чоннар ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алганнар.

Комсомольск депонуң дүнеки ээлчээнге бижидиишкин кончуг идепкейлиг эгелээн. Маңаа бир дугаарында машинист эш Бакач бижиткештиң, ооң чугаалааны болза:

— Чаа чээшкин болза, бистің Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын моон соңгаар быжыглаарының, ажылчы чоннарның чаагай чуртталгазын көдүрериниң херээнге кирер. Чээшкин болза, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының херээнге чаа салыышкын болур — деп чугаалаан.

(СӘТА).

★ ★ ★

Колхозчулар бижидип тур

СОСНОВКА. (Телефон-биле). Таңды районнуң Сосновка суурда улгатыр катыштырган «Красный партизан» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкинин үндүргенинге чазактың доктаалын уткаан митинги хуралга май 3-те кежээ 8 шакта бүрүн чыглып келген турган.

Совет чазактың ол төөгүлүг шиитпирин уткаан колхозчуларның митинг хуралын колхоз баштаар чериниң даргазы эш Рудин ажыткаш, бир дугаарында чүве чугаалаары-биле ук колхозтуң сүттүң бараанныг фермазының эргелекчизи эш Е. Крайновага сөс берген.

Эш Е. Крайнова мынча деп чугаалаан:

— Социалистиг көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң материалдыг болгаш культуралыг амыдырал деңнелин улам-экижидер дээш Совет чазактың, большевик партияның, бистің колхозчу тараачыннарның эң ынак өңнүү улуг башкы Сталинның көргүзүп турар сагыш салыышкынын чижеглеп чугаалаар сөс тыппас тур мен. Бистің чурттап турарывыс ышкаш шак мындыг чыргалдыг аас-кежиктиг, тодуг-догаа, омак хөглүг чуртталганы чүгле совет тараачын эдилеп шыдаар. Бистер бодувустуң кайгамчыктыг төрээн чуртувус-биле чоргаарланып турар бис, чоргаарланыр эргелигдаа бис. Бистің социалистиг аар үлетпүрүвүс, бистің алдарлыг сураглыг маадыр хоорайларывыс, — ында чурттап, ажылдап турар бистің чаңгыс өг-бүле ишти ажылчын өңнүктеривис, бистің алдарлыг совет эртемдээннеривис биске күчүлүг шыырак тракторларны, комбайннарны, көдээ ажыл-агыйның эң болбаазын чепсек херекселдерин болгаш калбак хереглелдиң үлетпүр барааннарын чорудуп берип турар. Ынчаарга бистер, социалистиг шөлдериниң колхозчу тараачыннары, төрээн чуртувуска бодувустуң хоорайларывыска хөй-хөй тарааны, эштри, сүттү, дүктү, саржагны, ногааны бээр бис. Ол болза, бистің чуртталгавысты улам-на чаагайжыдар дээш боттандырып турар коммунизмниң улуг тудугларынга бистің салыышкынывыс ол болур деп чугаалаан.

Ооң дараазында база 9 кижи чүве чугаалаан соонда колхозчулар бижидиишкинче калбаа-биле кирипкен.

Транспортчуларның патриотчу көдүрлүүшкүнү

Майның 3-те радио дамчыштыр, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкининиң дугайында чазактың доктаалын дыңаан соонда, Кызылдың автотранспорт конторазының коллективиниң хөй кижи киржикчилиг митингизи бедик көдүрлүүшкүннүг болуп эрткен.

Дайын сөөлүндеги бир дугаар Сталинчы беш чыл планын ийи, үш катап ажыр күүсеткен бүдүрүлгениң стахановчузу, алдарлыг электрисварщик эш Гребенников митингиге сөс алгаш:

— Бистің транспортчулар болза, бүгү совет улус-биле бир дөмей, чаа чээшкин үндүргенинге байырлап турар. Бистің күш-ажылчы рубливис Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш салыышкын болур деп үвени бис кончуг эки билир бис. Аныяк Тыва области көрүңер: алды чыл бурунгаар өрген чок турган черлерде ам колхозтарның чаа суурлары өзүп калбарган. Каш чыл бурунгаар бистің Кызыл хоорайывыстың тудуу эвээш турган ам чаагайжыдыр туткан чараш чаа бажыңнар бедип үне берген. Ол тудугларда бистің күш-ажылчы рубливис база киргеш, күрүне чээшкининге эң күзелдиим-биле ийи чартык айның ажыл төлевирин бижидип тур мен.

Стахановчу чолаачы эш Панасюра большевик партияга, улуг Сталинга изиг ынакшылын илереткен өткүт сөстеринге мынча дээн:

— Партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының ачызы-биле ажылчы чоннарның чаагай амыдыралы хүн-бүрүде бедип турар. Аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарының өртектерин катап-катап кудулаткан. Ынчаарга мен база чээшкинге улуг күзелдиим-биле бижидер мен.

Чээшкинге чаңгыс эп-сеткилдиг бижидиишкин улуг көдүрлүүшкүннүг эрткен. Чолаачылар Лущаев, Грибенко, токарь Каваленко, моторист Ондар Серээ, дарган Сорокин болгаш өскелердаа бүдүн чартык айның ажыл төлевирин чаа чээшкинге бижиткен. Коллективниң ниитизи-биле ажыл төлевириниң фондувундан каш-каш муң рубльди ажыр бижиткен.

Улустуң чаагай чоруу дээш

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын моон ыңай хөгжүдериниң күрүне чээшкининиң бижидилгезинге областың болгаш Кызыл хоорайның социал хандырылга килдистериниң ажылдакчылары идепкейлиг киришкен.

Совет улустуң материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культуразын улам бедидеринге, коммунизмниң улуг тудугларын акшаландырарынга күрүне чээшкини улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол дугайында митингиниң киржикчилери демдеглеп турган.

Кызыл хоорайның социал хандырылга килдизиниң эргелекчизи Я. Колодей беш чартык неделяның, ол ышкаш М. Шашков, А. Ананьин, М. Путинцев, А. Клейменных, В. Чегарский, Н. Пехтерева олар дөрт, беш неделяның ажыл төлевирин бижиткен. Күрүне чээшкининге бижидилгени бүгү коллектив ажыл төлевириниң фондузундан 10 хуу ажыр бижиткен.

Большевик парлалганың хүнүн Кызыл хоорайга эртиргени

Кызыл хоорайның Сталин аттыг Культура бажыңынга ВКП(б) обкомунуң болгаш Кызыл хоорай комитединиң хоорайның партия, совет, ажыл-агый, профэвилел организацияларының активи-биле, номчукчулар болгаш корреспондентилер-биле кады большевик парлалганың Хүнүн демдеглээн хуралы 1951 чылдың май 5-те болуп эрткен.

Хуралды ВКП(б) хооркомунуң секретари эш Степанов ажыткан дараазында хуралдың хүндүлүг президиумунга ВКП(б) Төп Комитединиң Политбюрозун улуг Сталинны баштадыр диңмиттиг адыш часкаашкынныг соңгаан. Дараазында большевик парлалганың хүнүнүң дугайында илеткел кылырыы-биле «Тувинская правда» солуннуң редактору эш Курбатский сөс алган.

Эш Курбатский бодунуң илеткелинге революстуг шимчээшкинниң көдүрлүүшкүнүнүң чылы — 1912 чылдың май 5-те В. И. Лениннің айтыышкыны-биле, И. В. Сталинның инициативазы-биле большевик «Правда» солуннуң турганын, ол хүнүү большевик парлалганың байырлалының хүнү болдурганын, большевик парлалга — массаның коллективтиг пропагандизи, агитатору болгаш организакчызы, партияның эң чидиг, эң күштүг чепсээ, ажылчы чоннуң идеология талазы-биле кижизидериниң, масса-биле партияның организастыг, идейлиг харылзаазының күчүлүг чепсээ болуп турарын чугаалаан.

Оон ыңай парлалга болза, бистің чуртка коммунизмниң улуг тудуушкуннары дээш демиселге партияның өткүт, чидиг чепсээ болуп, бүгү совет улустуң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер херекке, социалистиг чарыштың шимчээшкининиң херээнге эвилелдээринге, хей-аът кииреринге улуг рольдуг болуп турарын, парлалганың ажылын моон соңгаар улам күштелдирип чорударын эш Курбатский илеткелинге тодаргай шыйып демдеглээн.

Илеткел сөөлүнде совет улустуң улуг баштыңчызы, башкызы, ынак өңнүү улуг Сталинга, база «Правда» солунга байырлыг чагааларны чоруткан.

Тараа бүдүрүлгези бүдүн чартык катап өскен

НОВО-АННЕНСКИЙ (Сталинград область). Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дайын сөөлүндеги беш чыл планының кайгамчыктыг түннелдерин таныжып турар. Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң даргазы эш Селезневтиң чугаалааны болза:

— 1946 чылда бис, колхозту хөгжүдериниң перспективалыг беш чыл планын чогааткан бис Беш чылдың дургузунда бистің колхоз танытынмас кылдыр сайзыраан. Ооң ховуларында МТС-тиң күчүлүг 18 тракторлары ажылдап турар. Бүгү-ле хову ажылдары бүрүнү-биле механизастатынган. Колхоз ховунуң болгаш мал чемнериниң тарылга ээлчештирилгелерин шиңгээдип алган, 80 гектар ыяш куржагларын тарзан, үш хөөлбектерни тургускан. Тараа бүдүрүлгези бүдүн чартык катап өскен, көдээ ажыл-агый артелиниң орулгалары ийи катап көвүдээн.

Артельдиң ажыл-агыйы бүгү талалыг хөгжүп турар: кээшпени тарып, ногаа ажылын калбартып, дуб ыяштың шелкоприядын сайзырадып турар бис. Бисте мал дайын мурнунда турганынга бодаарга дыка хөй апарган.

Колхозчулар бай-шыдамык болгаш культурлуг чурттап турарлар. Суурнуң овур-хевири өскерилген, туйбу заводу, мал ажылының кажаалары, библиотека, чеди чыл школазы, амбулатория, аптека тургустунган. Суг күжү-биле ажылдаар электри станциязының тудуу, удаа-вас эгелээр.

(СӘТА).

Антон Зиньковтуң 100 эшелон рудазы

КРИВОЙ РОГ. Карл Либкнехт аттыг рудниктен Сталинчы шаңналдыг лауреады чурттуң алдарлыг казыкчызы Антон Зиньковтуң бригадазының чыл эгезинден бээр казып тыпкан сан талазы-биле чүс дугаар эшелонун чоруткан.

(СӘТА).

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

ВКП(б) обкомунга партия ажылдакчыларының семинарлары

Бо үеде каадырлар-биле идея политиктиг ажылдың элээн улуг дуржулгазын бистиң областың партия организациязы чеҗип алган. Партия, совет, комсомол болгаш өске-даа организацияларның удуртур ажылдакчыларының элээн улуг кезии политиктиг эртемнерни боткичээлдер-биле өөренип турарлар. Партияның Кызыл хооркомунуң болгаш райкомнарының чанында партияның кежээки школаларында, ВКП(б) төөгүзүн өөренириниң бөлүмнеринде, көдээ политшколаларда коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес хөй-хөй активтер марксисчи-ленинчи теорияны өөренип турарлар.

Марксисчи-ленинчи теорияны боткичээл-биле өөренип эгелеп турар эштериниң иштинден чамдык активтер партия организацияларындан үргүлчүнүң дузаламчызын хереглеп турарлар. Марксизм-ленинизмниң классиктиг чогаалдарын дес-дараалап канчаар өөренирин, политиктиг ном чогаалдарны ажыглап өөренирин канчаар организастаарыл дээр дугайында райкомнарга, парткабинеттер хөй-хөй айтырыгларны салып турарлар.

Марксисчи-ленинчи теорияны ханы өөренип турар эштериниң айтырыг негелделеринге харыы бээриниң, дузалаарының эң эки формазы семинарлар болур деп үвени дуржулга көргүзүп турар. Ындыг семинарларны ВКП(б) обкому 1951 чылдың январьден бээр үзүктел чокка чорудуп келген. Ол семинарларга партия райкомнарының бир, ийи, үш дугаар секретарьлери ийи ээлчег-биле, үш дугаар ээлчегде райкомнарның пропаганда болгаш агитация, база партия, проф болгаш комсомол организацияларының килдистериниң эргелекчилери, адак сөөлүнде, бо чылдың апрельдиң 15-тен 22-ге чедир райкомнарның партия кабинеттериниң эргелекчилери болгаш херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистериниң эргелекчилери өөренип эрткеннер.

Ол семинарларга ВКП(б) төөгүзүнүң талазы-биле марксизм-ленинизмниң классиктиг чогаалдарын: К. Маркс биле Ф. Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифестизин», В. И. Ленинниң «Үүнү кылырыл?», «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар», «Демократтыг революцияга социал демократияның ийи тактикалары» деп чогаалдарын, эш Сталинның ажылдарындан: «Марксизм болгаш национал айтырыы», «Ленинизм болгаш национал айтырыы», «Ленинизмниң үндезиннериниң дугайында», «Ленинизмниң айтырыгларынга» болгаш өске-даа чогаалдарны өөренип эрткилээн.

Философия талазы-биле: В. И. Ленинниң «Материализм болгаш эмпириокритицизм», эш Сталинның «Диалектиктиг болгаш төөгү материализмниң дугайында» деп чогаалдарын, азы философияның аңгы-аңгы айтырыгларын бөлүктеп: марксисчи диалектиктиг методтуң, марксисчи философия материализмниң, төөгү материализмниң дугайында лекцияларны дыңнап эрткилээн. ВКП(б) обкомунуң секретарьлери, килдистер эргелекчилери, лекторлары болгаш областың партия школазының кафедралар эргелекчилери номчуп турганнар. Теориялыг ниити эртемни улам калбартырынга болгаш марксисчи-ленинчи литератураны үргүлчү ханы өөренирингге чаа-чаа аргаларны партия ажылдакчыларынга ол семинарлар берген деп үвени семинарларның киржикчилери демдеглээннер.

Райкомнарның секретарьлери болгаш килдистер эргелекчилери боттарының теориялыг деңнелин бедидери-биле политиктиг номнардан кандыг-кандыг номнарны, уран-чечен чогаал литератураларын номчуп турарының дугайында беседа чуруму-биле чугаалажып көрген болгаш ВКП(б) райкомнары партийжи-политиктиг ажылдар-биле партийжи-организастыг ажылдарны канчаар холбаштырып чорудуп турарының дуржулгазын солушкан.

Партияның политиктиг болгаш организастыг ажылдарының талазы-биле ВКП(б) обкому колхозтарда партия эге организацияларының секретарьлериниң ай хуусаалыг семинарларын Кызыл хоорайга ийи ээлчег -биле эртирген. Оларның марксисчи-ленинчи теорияны улам ханы өөренирингге, практиктиг ажылды чедиишкинниг чорударынга бо семинарлар дузалыг болган деп үве тодаргай.

Болуп эрткилээн семинарларның киржикчилери, эң ылаңгыда партия кабинеттериниң эргелекчилери бо ышкаш теоретиктиг семинарларны өй-өйде организастыг эртирип турарын ВКП(б) обкомундан дилээннер. Моон соңгаар эртер семинарларның тематиктиг планнарын дыңнакчыларга баш бурунгаар чорудуп берип турарының дугайында ВКП(б) обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинге санал киргеннер.

Партия кибинеттериниң эргелекчилери семинар доостурунуң мурнуу чарыында ВКП(б) Кызыл хоорай комитединиң партия кабинединиң ажылы-биле танышкан. Кызыл хооркомунуң партия кабинединиң эргелекчизи эш Сычёв марксизм-ленинизмниң теориязын боткичээл-биле өөренип турар партия, совет активтеринге хооркомнуң парткабинеди канчаар дузалап турарын, оларның ажылын канчаар контрольдап турарын, партия кабинединиң ажылын канчаар планнап, пропагандистерге канчаар дузалап турарын допчулап чугаалап берген.

Хооркомнуң партия кабинединиң лекция болгаш номчулга залдарында ВКП(б) төөгүзүнүң талазы-биле көскү пособиелериниң альбомнарын, В. И. Ленин биле И. В. Сталинның намдарларын өөренирингге дузалажырының документальдиг альбомнарын болгаш өске-даа чуруктарны таарыштыр делгеп аскының райпарткабинеттер эргелекчилери сонуургап көргеннер.

Ынчангаш, партия ажылдакчыларының семинарларын доктаамал чорудуп, ол семинарларның шынарын улам-на бедидери чугула деп үвени бо семинарларның түңнели өөргүскен.

Н. ТЕМБРЕК,
ВКП(б) обкомунуң лектору.

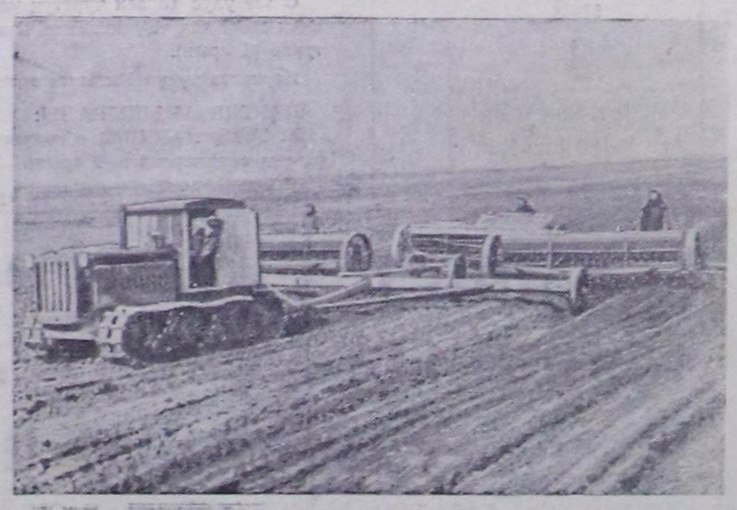

ХЕРСОН ОБЛАСТЬ. Цюрупинский районда Сталин аттыг улгатыр катышкан колхозта эрте чажар культураларның тарылгазы доозулган.
Чурукта: Больше-Капанск МТС-иниң тракторизи комсомолчу В. Сиденконуң агрегады Сталин аттыг колхозта арбай чаштырып турары.
Чуруу С. Хорашкончуу СЭТА-ның пресскилшези.

Кижиниң үр чуртталгазының дугайында материалдар

ХАРЬКОВ. Харьковтуң күрүне университединиң биология эртем-шинчилел институдунда ССРЭ-ниң узун назылыг чурттакчыларының учёдун тургузар талазы-биле улуг ажыл чорутунуп турар. 20 чылдың дургузында үр чуртталганың ховар картотеказы (даңзызы) чыгдынган. Ук ховар картотека болза, 90 болгаш оон-даа өрү назылыг кырган кижилерниң дугайында тодаргай демдеглелдерлиг элээн каш мун картотекалардан тургустунган, ол картотеканы 2.000 чыгам фото чуруктар немей, долдуруп турар. Ол материалдар болза, совет эртемге канчаар-даа аажок улуг сонуургалды көргүзүп турар.

Материалдарны чыырының болгаш сиирдип сайзырадырының ниити удуртулгазын бистиң чуртту улуг эртемдээн биологтарының бирээзи «кырып назылаарының болгаш үр чурттаарының айтырыы» деп номнуң автору, Харьковтуң күрүне университединиң профессору А. В. Нагорный боттандырып турар. СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга эш Нагорныйның медеглээни болза:

— Үүс ажыг харлыг 212 кижи чурттап турар Абхазияда эң үр чурттаарынга таарымчалыг байдал бар дээр шинчилиг санал сөөлгү үеге чедир туруп келген. Оон туржук, харын үр чурттаарының үндезин чылдагааны болза Абхазияның агаары ак-көксүмээр хереллер-биле шаанга киир долдунганында болур дээр чергелиг «теория» безин тыптып келген турган.

Институтта бар картотеканың көргүзүп турарын алырга Совет Эвилели болза, узун назылгларның чурту болур. Бистиң чуртта кижиниң амыдыралын узадырынга таарымчалыг байдалды тургускан.

Картотеканың материалдарын ёзугаар Совет Эвилелинде эң-не кырган кижи болза, 145 харлыг орус колхозчу Василий Сергеевич Тишкин болур. Ол колхозчу Ставрополь крайның Александровск районда Андреев аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү болуп турар. ССРЭ-де херээженнерден эң-не кырган кижи болза, Туркмен ССРЭ-де Мари хоорайның чурттакчызы 127 харлыг Казамян Ханум болуп турар. Оон эң биче оглу 80 хар харлаан.

Узун назылыг хамаатылар хөй уругларлыг болгаш төрелдерлиг. Чижээ, Азербайджан ССР-ниң Лерик районда «Комсомол» артельдиң колхозчузу 142 харлыг Махмуд Эйвазовтуң оолдары, кыстары, оолдарының оолдары, уругларының уруглары, оолдарының оолдарының оолдары, уругларының уругларының уруглары 118 чеҗип турар. Махмудтуң кадайы — 120 харлыг, уруу, Дале — 100 харлыг. Артельдиң бүгү кежигүннериниң ажылдап ап турар күш-хүннериниң барык-ла чартык кезии Махмудтуң өг-бүлезиниң үлүүнге хамааржып турар.

Ховар картотеканың демдеглелдерин ёзугаар алырга Совет Эвилелинде үүс харлыг эр болгаш херээженнер кижилер 30 муң, Украинада 2700 ажыг, Харьков области—183 кижи бар. Капиталистиг чуруттарда мындыг узун назылыг чижектер кончуг эвээш.

Мындыг янзылыг картотеканы эрткен үүс чылдың мурнунда французтуң алдарлыг биолог эртемдээни Шамин кылырын оралдажып турган. Ол бодунуң «узун назылагларының каталогунга» үүс хардан өрү үүгле 26 французтарны бүрүткээр аргалыг болган.

Үүс харлыгларның амыдыралын болгаш кадыының байдалын шинчилеп көөрүнүң ажылын Харьков областың девискээринге чоруткан. Ол шинчилелдиң түңнели болгаш Совет Эвилеличиң өске-даа черлеринде кадык камгалал органнарының биология институттарындан алган оон-биле дөмейлешкек материалдар эртемге канчаар-даа аажок сонуурганчыг болуп турар. Кырганнарның хөй нуруузунуң угааны болгаш караның көөрү эки хевээр артып турар.

Бо чыгдынган материалдарга үндезилээш «ССРЭ — узун назылгларның чурту» деп номну үндүрерин институт белеткеп турар.

«Правда» солундан.

Мурнакчы тудуг бригадазы

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхозтуң баштаар чери чуртталга бажыңнарының, бүдүрүлге болгаш культур амыдыралдың тудуг-тургузугларының тудуунуң планын күүседирин эш Доңгак Өртээлович Дамдыңчаптың баштааны тудуг бригадазынга дааскан. Моон мурнунда эш Дамдыңчап Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозтуң даргазы болуп ажылдап турган болгаш ол колхозту 1947 чылда организастап тургузарынга эң-не идепкейлии-биле киришкен. Тудуг бригадиринге эш Дамдыңчап ам ийи чыл ажылдап турар. Эш Дамчыңчап колхозка киреринiң мурнунда областың тудуг организацияларынга хөй чылда ажылдап чораан. 1950 чылда 30 кижи составтыг тудуг бригадазы тудугнуң планын ажыр күүсеткен. Чыл иштинде 16 объектилерни эки шынарлыг кылдыр тудуп күүсеткен, ажыглалга киргеен чуртталга бажыңнарын 10-ну тудар планныг тургаш, 12-ни туткан, 50 тонна тараа кирер 1 складты, 80 баш инек кирер 1 кажааны, 400 баш хой болгаш өшкү кирер 1 кажааны, 40 баш бызаа кирер 1 кажааны туткан. Оон аңгыда эш Дамдыңчаптың тудуг бригадазы Торгалыг суунда колхозтар аразының электри станциязының тудуунга идепкейлиг киришкен. Колхозка пландан дашкаар берген онаалданы ёзугаар Киров аттыг колхозтуң тудугжулары ниитиниң чунар бажыңын тудуп дооскан болгаш колхозтуң дээрбезиниң тудуун эгелээннер.

1950 чылда тудуг материалдарын белеткээр болгаш сөөртүп алыр планын ук колхоз апрельдиң 1-ниң бетинде күүседип алган. Бригадага күш-ажылды чөп организастаан, бригаданың кежигүннерин шын таарыштыр тургускан болгаш бүгү ажылдарны шыңгыы планнааны болза, 1950 чылда тудуг планын күүседип алыр арганы колхозка берген. Ол дугайында эш Д. Дамдыңчапты область Совединиң күүскому Хүндүлүг бижик-биле шаннаан болгаш акшаның шанналын тывыскан. Ол ышкаш Хүндүлүг бижик-биле бригаданың 10 кежигүннерин шаңнаан болгаш шаңнатканнарның аразында бызаңчылар эштер Кара-Седен, Суктер-оол, Кызыл-оол, Монгай болгаш өскелер даа бар.

Колхоз суурунуң тудуу болгаш колхозчуларны сууржуң чуртталга амыдыралче шилчидери күрүненiң эң-не чугула херээ болур деп санаан, Киров аттыг колхозтуң баштаар чери 1951 чылда тудуг бригадазының үргүлчү турар доктаамал кежигүннерин 52 кижиге чедир көвүдеткен. Олардан аңгыда колхозчуларны тудугга база немей кириштерир деп турар. Тудуг бригадазынга 8 ажылчын аттарны дериг хереселдери-биле, база транспорттуң чепсек-хереселдерин быжыглап берген болгаш ыяш материалдарны сөөртүп алыр үезинде прицептиг 1 автомашинаны үндүрүп берген.

1951 чылда колхозка берген чуртталга бажыңнарның, бүдүрүлге болгаш культура амыдыралдың тудугларының планы 1950 чылдагызынга бодааргa 3 катап хөй болуп турар болгаш 1951 чылда 52 объектилерни тудуп кылган турар ужурлуг. Бригада 100 кубометр ыяш материалдар белеткээр планын херек кырында 1100 кубеметрни белеткеп ап, планын ажыр күүсеткен, оларны сөөртүп алыр планы бөлүк ажыр күүсетинген.

1951 чылдың 1 дугаар кварталында магазинниң тудуун дооскан болгаш хлеб быжырар черниң, колхозчулар олурар болгаш кижи эмчизиниң пунктузу турар ийи квартирлиг ийи, бир квартирлиг 3 чуртталга бажыңнарның эгелетинген тудугларын доозар деп турар.

Тудутнуң бүгү чыл планын кварталдар аайы-биле онаалдаларга үзүп тургускан болгаш бригаданы звеноларга чарган: бызаңчыларның 14—14 кижилиг ийи звенозу, транспорттуң 5 кижилиг болгаш 8 аттыг бир звенозу автотранспорттуң чолаачызы-биле 8 кижилиг болгаш прицептиг автомашиналыг 1 кижилиг 1 звенозу, пилораманы хандырып турар 5 кижилиг звено ажылдап турар. Бо алды звенолардан аңгыда пөш ыяш белеткээр, даш болгаш туйбу белеткээр, чиңгис белеткээр—мындыг 4 немелде звеноларны тургускан. Чугай белеткээр талазы-биле бригаданы тускай тургускан болгаш ол ам чугай өртедир черни тывар талазы-биле ажылды чоруда берген.

Ынчаңгаш бригаданың бүгү кежигүннерин звеноларга быжыглап тургускан болгаш оларның күүседир хуусааларын айыткан, боттары планныг онаалдаларлыг ажылдап турарлар. Звеноларга чедир берип турар планныг онаалдаларны колхозтуң баштаар чери партия эге организациязы-биле кады хынап көрүп, бадылап турар. Дуржулгалыг бызаңчы Кызыл-оолдуң баштап турар бызаңчылар звенозунуң апрель айда планныг онаалдазы болза, чаңгыс квартираларлыг 3 чуртталга бажыңнарын болгаш хлеб быжырар черни тудуп доозар болгаш ажыглалга киирер, ол ышкаш бызаңчыларның өске звенозу ийи квартираларлыг 1 чуртталга бажынының болгаш кижи эмнелгезиниң пунктузунуң тудугларын доозар. Пилорамада ажылдап турар звено 200 кубометр дилген материалдарны белеткээр.

Областың тудугжуларының социалистиг чарыжынга кирбишаан, Киров аттыг колхозтуң тудуг бригадазының кежигүн бүрүзү кылыр ажылдың нормазын ажыр күүседирин, ажылдың техниктиг негелделерин планнашкынның болгаш тудугнуң дүрүмүн сагывышаан чаңгыс-аай төлевилелди шыңгыы барымдаалавышаан бедик шынарлыг кылдыр күүседирин база 1951 чылда чуртталга бажыңнарының мал кажааларының бүдүрүлге болгаш культур-амыдыралдың тудугларының планнарын ажыр күүседирин хандырып турар социалистиг хүлээлгелерни боттары тус-тус алганнар.

Тудуг бригадазының бригади[illegible] улуг дузаламчызы колхозтуң [illegible] өге организациязы көргүзүп тура[illegible] дуг бригадазының кежигүннериниң [illegible] тузунга кижизидилгелиг ажылды [illegible] гаш политмассалыг хемчеглерни чо[illegible] дар, база күш-ажылдың сагылга-чу[illegible] мун быжыдар сорулга-биле тудуг бр[illegible] гадазының кежигүннери—бүгү комму[illegible] унистерге быжыглап берген.

Зоотехник Е. КОРОМЫСЛОВА.

Бот-өөредилгелиг коммунистер-биле ажыл

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг хоорайның удуртур ажылдакчыларындан, улус өөредилгезиниң, эмнелгенин, көдээ ажыл-агыйның шугумунда болгаш өске-даа тускай эртемниг интеллигенциядан 22 кижи марксизм-ленинизмниң үндезиннерин—Ленин—Сталинның ажылдарын боттары өөренип турарлар.

Бот өөредилгелиг бүгү коммунистер боттары тускай ажылчы планын чогаадып алган ол ёзугаар өөренип турарлар, оларның өөредилгезин контрольдаар болгаш оларга дузалаар консультантыларны тускай быжыглап тургускан. Ол консультантыларның ажылын удуртурун парткабинетте төптелдирген. Консультант эш Сергеев бүгү консультантыларның иштинден эң эки ажылдап турар.

Партия райкому бот өөредилгелиг коммунистерге дузалаар лекция ном чулгаларын ай санында ийи удаа организастап турар.

Районнуң удуртур ажылдакчыларының болгаш партия, совет активтериниң дилээн ёзугаар социализмниң политэкономиязын өөренир тускай белгүм база тургустунган. Ол белгүмнүң дыңнакчылары кончуг сонуургалдыг өөренип турарлар. Олар бот кижээл-биле хөйну билип ап турарлар.

В. ТОИЛУГ.ООЛ,
ВКП(б) РК-ның пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Херээженнер организакчыларының семинары

ВКП(б)-ниң Мөңгүн-Тайга райкому сумуларының херээженнер организакчыларының семинарын эртирген. Ацаа элээн каш херээжен активтер база киришкеннер.

Ийи хонуктуң семинарынга олар «коммунистиг кижизидилге дугайында», «коммунизмниң улуг тудуглары», «иечаш дугайында совет чазактың сагыш салыышкыны», «партияның пропаганда болгаш агитация ажылдарының хевирлери болгаш методтары», «бүгү делегей байдалы» болгаш оон-даа өске темаларга лекцияларны дыңнааннар.

С. ОЧУР.

Колхозчу хойжунуң чедиишкиннери

Бии-Хем райсинуң Баян-Кол сумузунда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хой, өшкү малы чыл бүрү өзүп турар. Колхозтуң хойжузу эш К. Нүрсат ак-сеткилдиг ажылдап турар. 1950 чылда эш Нүрсат бодунуң хүлээп алган малдарын онча-менди доруктуруп алган, чижээ 215 баш хой, өшкүнүң 222 баш чаш төлүн бүрүн камгалап алган. Бо чылын төрээн 153 баш хой, өшкүден 157 баш анай, хураганнарны бүрүн камгалап алган. Ам төрүүр хой, өшкүнүң чаш төлүн камгалаары-биле болгаш малдың чайгы ажаалгазын чөп таарыштырар, оларның одар-белчиирин зооветеринарияның чурумун ёзугаар чорудар талазы-биле хүлээлгени алган.

Б. БАГЫТ.ООЛ.

БАШКЫЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Дөртку класска төрээн дыл экзаменинге холбаштыр грамматиканың материалдарын катаптаары

Грамматиканың бүгү кичээлдериниң эчис сорулгазы болза, грамматиканың аас болгаш бижимел ажылдарының дүрүмнерин ажыглап тургаш, уругларны чазыг чокка чугааладып база бижидип өөредир болуп турар. Моон алгаш көөрге, грамматиканың кичээл бүрүзү билдингир негелделиг дээрзи тодаргай-дыр.

Домак сайзырадырының ажылынга тайылбырлаашкынның азы мергежилгениң азы катаптаашкынның кичээлдери хамааржыр.

Экзаменнерге чедир санныг хонуктар арткан. 4-кү улдуңнуң төнчүзүнде экзаменге холбаштыр чорудар катаптаашкынның сорулгазы болза, өөренип эрткен үүлдерин логиктиг харылзаага болгаш өөреникчилерниң билиин ханызы-биле быжыглаарынга хамааршытыр эртиреринде болур. Кыска хуусааның иштинде грамматиканың эрткен материалдары шуптузу катаптатынып шыдатынмас. Башкы бодунуң ажылының түңнелинге грамматиканың янзы-бүрү сайгарылгаларындан болгаш контроль ажылдардан база изложение болгаш сочинениелериниң түңнелинден бодунуң өөреникчилериниң кошкак билген материалдарынга катаптаашкынны чорудар херек. Чижээлээрге, 4-кү класска берге темалар: «домактың кежигүннерин грамматика талазы-биле сайгарары», «үүвелер аттарының падежтер аайы-биле өскерлири», «шынар-демдек адының дугайы», «глагол дугайы», «чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактар дугайы» дээн ышкаш үүлдерни катаптаары эргежок чугула.

Домактарның кежигүннерин грамматика талазы-биле сайгарарының дугайында жандыг мергежилгелерни чорудуп болурул? Бирээде, өөредилге номундан материалдарны ажыглааш, аас-биле грамматиктиг сайгарылгаларны чорудуп болур. Чижээлээрге: «Колхозчулар часкы тарылганы чедиишкинниг доосканн». Бо домактан: а) кол кежигүннерни айтырар; б) кол сөске болгаш сөглекчиге айтырыгны тургузар. Ийиде, өөреникчилериң талазындан кым, кандыг домакты чогаадып алганындан грамматика талазы-биле сайгарылганы кылыр. Үш дугаарында грамматика талазы-биле сайгарылганы таблицада айтырыгларның дузазы-биле илередир.

Аңаа хамаарыштыр мындыг айтырыгларны тургузуп болур: 1. кандыг сөстер, кандыг айтырыгга харыылатынарыл? 2. Домактың кандыг кежигүннерил? 3. Олар утка аайы-биле кандыг сөске холбаалыгыл?

Дөрт дугаарында, өөредилге номундан бижимел мергежилгени чорудуп болур. Домактарның тус-тус кежигүннерин бижимел мергежилгелерге илередирде, сөстериниң кырынга кол сөс, сөглекчи, тодарадылга деп хураангайы-биле бижээн турар.

Чангыс аймак кежигүннерлиг домак дугайында катаптаашкынны чорударда, чангыс аймак кежигүннер дугайында дүрүмнү чугаалаарындан ангыда, чижектерни база чугааладыр. Бижикке домактың чаңгыс аймак кежигүннери бот-бодундан запятая-биле ангылатынарының дугайында бижимел мергежилгелерни чорудар херек. Чижээлээрге: Колхозчулар ховуга көк-тарааны, суланы, арбайны чажып тараан болгаш катап сугтарган.

Глаголдуң дугайында өөренип эрткенин экзаменге холбаштыр катаптаарда, рассказтан бүгү глаголдарны шилип алгаш, оларның бүгү кылдыгын өөреникчилерден айтырар. Глаголдуң арынарының дугайында катаптаашкынны чорударынга нурлулайында харыыларны аас-биле чугааладыры чугула. Глаголдуң үелериниң дугайында катаптаашкынны таблицаларны ажыглап турган чорудар. Таблицаның ужур-дузазы болза, глаголдуң үелериниң дугайында өөредилге номундан рассказтарны номчудар болгаш бижимел мергежилгелерни кылдырар.

Экзаменге холбаштыр катаптаашкынның ажылын уругларга сонуурганчыг болдурарда, янзы-бүрү аргаларны болгаш материалдарны ажыглаар. Катаптаашкынны чаа текстилиг материалга эртирер болза улам эки. Оон материалдарын чечен-чогаалдың номнарындан, диктантыларның чыындыларындан, солун материалдарындан болгаш башкы боду-даа уругларның амыдыралының иштинден шилип алыр ужурлуг. Катаптаашкын үезинде өөреникчилерниң билиинге чаа материалдың чамдык элементилерин киирер херек. Чижээлээрге, ындыг темаларга: чугааның кезектериниң хевир талазы-биле өскерлири, үүвелер аттарының болгаш шынар-демдек аттарының сан талазы-биле өскерлири дээш оон-даа өскелер хамааржыр.

Экзаменге холбаштыр катаптаашкынның ажылы, өөреникчилерниң талазындан мергежилгелерни күүседири оларның бот ажылдарындан тургустунар. Өөреникчилерниң бот ажылдары болза, билип алган билиглерни херек кырынга ажыглаарының талазы-биле оларның идепкейин бедидер болгаш билиин калбартыр.

Кандыг мергежилгелер туруп болурул?

Экзаменге холбаштыр кол мергежилгелериниң бирээзи болза, грамматиктиг сайгарылгалар болур. Оон ужур-дузазы болза, бүгү класстың өөреникчилериниң шуут киржилгези-биле грамматиканың темалар бүрүзүн катаптаары болур. Грамматика сайгарылгазының кичээлинге өөреникчилериниң иштинден бир, ийи кижини аас-биле айтырар болгаш ук айтырыгларга немелде харыыларны өске арткан өөреникчилер немээр.

Грамматиктиг сайгарылганы аас-биле-даа чорудуп болур. Шын бижиириниң талазы-биле чаңчылдарга холбашкан грамматиканың темаларын катаптаарынга, номчуп бергенинден болгаш самбырадан азы өөредилге номундан ушта бижиириниң мергежилгелери онза ужур-дузалыг.

Грамматика материалы-биле холбашкан бот ажылдарны калбаа-биле практикалап чорудары чугула. Өөреникчилер янзы-бүрү орфографтыг дүрүмнерге хамаарышкан мергежилгелерни күүседир. Чижээлээрге, үүвелер аттарын янзы-бүрү падежтерге киирип турган, домактарны чогаадыры, шынар-демдек аттарының хостап артырган черлеринге киирзе чогуур сөстерни немеп киирери болгаш өске-даа.

Чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарга болгаш сан адынга, база ат орунларынга хамаарышкан текстилиг изложение болгаш сочинение бижидер. Изложение болгаш сочинениениң ажылдары болза, уругларның грамматика талазы-биле өөренип эрткен темаларын быжыглаарынга улуг роль ойнаар.

Катаптаашкынның үезинде таблицаларны, плакаттарны болгаш схемаларны башкының башталгазы-биле ажыглаары үргүлчүнүң чугула материалы болуп артар. Көргүзүг материалын ажыглаары катаптаашкынның кичээлдеринге база чугула ужур-дузалыг. Өөреникчилер ол темаларның көргүзүг материалдарын баш бурунгаар билген турар. Ынчангаш катаптаашкын үезинде кол сорулга болза, грамматиканың материалын плакаттарны болгаш таблицаларны ёзугаар өөреникчилерге тайылбырладып чугааладыр. Беседаның түңнелинде уругларга билдинмес айтырыглар тодаргайлатынган турар.

Эрткен материалды экзаменге холбаштыр катаптаарда, А. Белек-Баирның 4-кү класска чогаатканы «Тыва дылдың» өөредилге ному бүрүн ажыглатынган турар ужурлуг. Бир эвес тус-тус бөлүктерге холбашкан чамдык темалар ажыглатынмаан турар болза, ол темаларны катаптаашкынга ыяавыла алыр херек. Ол ышкаш өөредилге номундан алдынган дүрүмнериниң болгаш тайылбырларның дугайында кичээлдиң каш минуталарында тускай айтырыгларны ангылап көөр херек.

Мынчангаш экзаменге холбаштыр катаптаашкынны планныг болгаш системниг эртиргениниң түңнелинде, ам өөредилге чылы чедиишкиннiг дооступ болур.

А. КЫЗЫЛ.ООЛ.

Кызыл-Мажалык МТС-тиң чесчизи Хураган эки ажылдап турар. Ол хүн-бүрүнүң нормазын үргүлчү 130—150 хуу күүседип турар.

Чурукта: Хураганның трактор подшипнигиниң заливказын хынап турары.

Чуруу А Ермолаевтин.

Суму Советтериниң даргаларының семинары

Ажылчы чоннарның депутаттарының Тожу район Совединиң күүсекчи комитеди чоокта чаа суму Советтериниң даргаларының 24 шак программалыг семинарын чоруткан. Семинарның киржикчилери совет ниитилелдиг политиктиг болгаш экономнуг үндезиннериниң дугайында болгаш Советтериниң организас-массалыг ажылының үндезиннериниң дугайында лекцияларны дыңнап эрткеннер.

Ук семинар сумулар Советтериниң даргаларының моон сонгаргы ажыл чорудулгазынга улуг дузалыг болурун аңаа киришкен кижилер илередип чугаалап турганнар.

Сумулар Советтериниң даргалары Чигжит, Думчугаш олар эки түңнелдиг өөренип эрткеннер.

К. ШЫЫРЫПЧЫК.

Күзээн сорулгазы күүсеткен

Мотор болза, машинаның чүрээ болур, машинаның бүгү ажылдаашкыны мотордан дыка хамааржыр. Моторну ...ндыг янзы-биле эки болгаш дүрген ...теп болурул деп айтырыгны Кызыл... автотранспорт конторазының мото... —өөреникчизи Виктор Казанцев ...лдап эгелээниниң бир дугаар хүн...инде-ле кончуг совуургап эгелээн. Моон мурнунда сапог даараар мастер...аяга ажылдап турган даа, Совет Ар...яга албан хүлээлгезин эртирип-даа ...ргаш слесарь-моористиң нарын профессиязын өөренип билип алырын ол ...ргүлчү бодап чораан.

Совет Армиядан халажып келген до...раан-на В. Казанцев АТК-ның мотор цехиниң өөреникчизи болуп ажылдап кирипкен болгаш бир ай болгаш-ла мотор септээриниң техниин бүрүн өөренип билип алгаш өскениң дузаламчызы чокка боду ажылдай берген.

Ажыл хүнүн эң-не долузу-биле канчаар ажыглап болурул, эң-не шынарлыг продукцияны канчап үндүрүп болурул, моон шынарлыг кылдыр кылган продукциязы чолаачы кижээ орукка хала болбас деп аныяк слесарь моторист Казанцевтиң күзел сорулгазы болгаш ажылының стили ындыг турган.

Бо чылдың апрель айның бүдүрүлге планын 130 хуу күүседир хүлээлге алгаш Виктор Казанцев нормазын 200 хуу күүседкен.

Ол чеңдип алган чедиишкиннерге моожургавайн ам-даа бодунуң техниктиг билиин бедидип, ол дугайында литератураны номчуп турар.

А. КИЛИН.

Малчын коммунист

Чаа-Хөл районнуң Үрбүн сумузунда Сталин аттыг колхозта коммунист Балчый болза, колхозтуң мал ажылын сайзырадырынга идепкейлиг киржип турар.

Ол аныяндан тура мал ажылынга ынак чораан. Колхозка 1949 чылда кирген. Колхозчу болган чылының баштайгы үезинде аңаа чылгы мал кадарарын түр онааган. Ол ажылдың эзлчээн эш Балчый эки күүседкен.

1950 чылдың майдан бээр колхозтуң өшкү малын кадарып турар. Ол болза, өшкүлерни эрткен чайын 5 улуг одарларга солуй кежүп тургаш семирткен, а күстүң болгаш частың үелеринде чүм оттуг карандыларже 2 катап солуй кежүп одарлаткан.

Ынчангаш, ол эрткен чылын хүлээп алган 241 баш өшкүлерин ам 420 баш ажыр өстүрген. Бо чылын 160 өшкүлерниң төрээн 180 баш анайларын чидириг чокка ажаап алган. Колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы, бүгү колхозчулар эш Балчыйның эки түңнелдиг ажылын мактап турар.

М. ОЧУР.

Тывадан келген аныяктар Москваның институттарында

Совет Эвилелиниң составынга Тываны хүлээп алганы-биле чергелештир, билиглерже калбак орук областың аныяк өскениниң мурнунга ажытынган Чурттуң янзы-бүрү хоорайларының дээди өөредилге черлеринде каш-кан он оолдар, кыстар өөренип турар.

Найсыладың дээди өөредилге черлеринде тыва студентилерниң саны чыл келген тудум өзүп турар. Оларның аразында Тываның кайы болган булунарындан келген болгаш күрүненин деткимче дузаламчызы-биле ортумак школаны дооскаш, ам Москвада өөренип турарлар бар. Оларның иштинде тыва эштер О. Самбыл, М. Хемер-оол олар ветинститутта өөренип, боттарын ветеринар эмчилери кылдыр белеткеп турарлар. Т. Байкара текстиль (пөс-таавы) институдунда өөренип турар, база Ш. Куулар, В. Доруун-оол олар юридик институдунда, Түвектер эт болгаш сүт үлетпүрүнүң технология институдунда, эштер Г. Коновалова, Н. Петеримова олар Москваның Ломоносов аттыг күрүне университединде өөренип турарлар болгаш эш И. Кызыл-оол ветеринар академиязының аспирантуразында өөренип турар.

Профэвилелиниң Дээди школазында обласка херектиг профэвилел ажылдакчыларын база белеткеп турар. Ында эштер Нагорный, Зимин болгаш өскелер-даа өөренип турар. Партия, комсомолдуң элээн хөй санныг ажылдакчылары ВКП(б) ТК-ның чанында Партияның Дээди школазында болгаш ВЛКСМ ТК-ның чанында комсомолдуң өөн школазында өөренип турарлар.

Тывадан келген студентилер болза, үүгле боттарының шилип алган өртемнериниң талазы-биле специалистер болуруп күзеп турар өвес, харын боттарын бүгү тала-биле дески сайзырангай, культурлуг кижилер кылдыр белеткээрин оралдажып турарлар. Олар совет улустуң культурлуг байлакшылын боттарынга шингээдирин оралдашпышаан, театрларга, кинога болгаш библиотекаларга үргүлчү барып турар.

—Дээди өөредилге черлерин доозуп үнгеш, төрээн облазывыска барып, оон экономиказын, культуразың хөгжүдериниң херээнге, совет патриотизминиң өзузунга ажылчы чоннарны кижизидериниң, ие Төрээн чүрүнга изии-биле ынакшыырының, биске аас-кежиктиг амыдыралды берген Ленин—Сталинның партиязынга бердинерининн херээнге кижизидеринге бүгү күжүвүстү болгаш билиивисти бээр бис — деп ол студентилер чугаалап турарлар.

В. АНАНЬИН.

Облпотребсоюзтуң чөвүлели

Чоокта чаа Тыва облпотребсоюзтуң чөвүлели болган. Аңаа облпотребсоюзтуң баштаар чериниң 1950 чылда болгаш 1951 чылдың 1 дугаар кварталында ажылының дугайында илеткелди болгаш ревизия комиссиязының илеткелин база организастыг айтырыгларны чугаалашкан. Облпотребсоюзтуң баштаар чериниң ажыл-чорудулгазынга турган чедиишкинниг болгаш четпес ажылдарны чөвүлелдиң киржикчилери илереткеннер. Бараан саарылгазының 1950 чылдагы планын облпотребсоюз 109,5 хуу күүседкен, оон-биле кады 20 хире садыг организациялары планнарын ажыр күүседкеннер. Оон ыңай бараан саарылгазының планын 114,1 хуу күүседкен Каа-Хем райпозу, 124,2 хуу күүседкен Кызылдың көдээ райпозу, 127 хуу күүседкен Бии-Хем райпозу болгаш оондаа өске чамдык райполар облпотребсоюзтуң мурнакчы организациялары болуп турарлар. Кооперацияның саңхөө байдалы мурнуку чылдарга бодаарга элээн экижээн болгаш садыг организациялары каадырлар-биле ажылды экижидип турар.

Ак сеткилдиг кызымакай ажылдап турар Каа-Хем райпозунуң Федоровка суурда майгынының эргелекчизи В. Бердяев, Каа-Хем райпонуң даргазы И. Березкин, Кызыл горпозунуң 2 дугаар магазининиң эргелекчизи З. Легкова, горпонуң № 4 столоваязының эргелекчизи Л. Лоскутова болгаш оон-даа өскелерни садыг ажылдакчыларының мурнакчылары деп чөвүлелдиң хуралынга демдеглээн.

Облпотребсоюзтуң баштаар черинден эгелээш райполарга чедир бараанны таарыштыр үлевес, харыысалга чок, ажыл-агыйжы эвес чоруктар турган. Барыын-Хемчик районнуң Кара-Хөлде майгынынга он муң рубльдиң дыка хөй нарын пөс аймаа саарылга чок үр үеде чыткан болгаш ол бараанны район төвүнүң чурттакчылары кончуг хереглеп турган болган. Абаканн хоорайдан бараанны алгаш Кызылга эккелгеш оон дедир Туран хоорайже катап сөөртүп чоруктар эвээш эвес болуп турган. Ол ышкаш Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарындан тарааны Кызылга чедир сөөртүп келгеш, дээрбеге тыртыргаш далганны база-ла ол районнарже ам дедир сөөртүп, дапкыр күш-үндүрүп турар.

Тудуг материалдары садыглаар, ону бүдүрүп белеткээр болгаш калбак хереглелдиң бараанларын районнарга бүдүрер планнар бар турза-даа чамдык Барыын-Хемчик, Мөнгүн-Тайга, Чөөн-Хемчик, Тожу райполар үүнү-даа кылбаанган. Бо талазы-биле облпотребсоюзтуң бүдүрүлге килдизи багай ажылдаан.

Садыг шугумунда ажылдакчыларны өөретпезинден, оларның ажыл чорудулгазын болгаш боттарын хынаваазындан облпотребсоюзтуң шугумунда самчыгдалдар ам-даа хөй болуп турар.

Кооперацияның ажылынга хөй ниитиниң хыналдазын четпес тургускан. Садыг шугумнарында ревизия комиссияларының ажылы багай деп демдеглээн.

Облпотребсоюз хөй ниити-биле эки ажылдавайн, чаа кижилерни хуучу кежигүнге киирип алырының 1950 чылдагы планын шуут үскен.

Организастыг айтырыгны чугаалашкаш облпотребсоюзтуң даргазы турган эш Арланмай өске ажылче томуйлаткан ужурунда облпотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазынга эш К. Е. Кошкаровту соңгаан.

И. ДОРЖУ.

Чаа колхоз организастатынган

Барыын-Хемчик районнуң эң-не ырак сумузу Кара-Хөлдүң ажылчы чоннары боттарының амыдыралының иштинде бир-ле дугаар көдээ ажыл-агый артелин чоокта чаа организастаан.

Көөшкүн хуу ажыл-агыйдан коллективтиг ажыл-агыйның артык күштүүнге бүзүрээш, сумуда коммунистерниң эгелекчи саналы-биле В. М. Молотов аттыг улуг колхоз организастатынган. Колхозка 100 ажыг өрегелер кирген. Колхоз баштаар чериниң кежигүннеринге ниити билии шыырак кижилерни соңгаан. Колхозта партия, комсомол организацияларын тургускан.

Күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларның иштинден хову ажылының, мал ажылының, тудуг ажылының, база балыкчы бригадаларын тургускаш, көдээ ажыл-агыйның чепсек-хереклелдерин, тыртар күштерни бригадаларга тус-тус быжыглап берген. Колхозтуң ажыл-агый төвү—Даспы-Аскында колхозчу ажыл-ишчилериң бедик көдүрлүүшкүннүг ажыл-ижи хайныгып үнген. Артельдиң кежигүннери кыска хуусааның иштинде колхозтуң бо чылын тудар тудугларынга хереглээр 2000 ажыг чудуктарны кезип белеткээш, тудуг шөлүнде эккеп дүжүрген. Тускай эртемниглер чурттаар 2 өрээл бажыңны, тараа складын тудуп дооскан. Ам колхоз конторазын тудуп турар.

И. СЕДЕН-ООЛ.

Дүк белеткелиниң ажылынга эки белеткенир

Дүк белеткелин оранизастаарының колхозтар сорулгазы болза, белеткелдериниң күрүне планнарын долузу-биле күүседир болгаш чурттуң бедик шынарлыг чиг-эдиниң талазы-биле бистиң пөс-таавы үлетпүрүвүстүң өзүп турар хереглелин хандырары болур. Ону күүседир дугайында болур-чогуур аргалар бистиң чуртувуста калбаа-биле бар. Сөөлгү чылдарда хөй малдың баш саны дыка өзүп, дайын мурнунуң деңнелин ыракта ашкан, оон-биле кады колхозтарның болгаш совхозтарның хөй ажылының продуктулуг чоруу элээн бедээн.

Бистиң области дүк белеткелинин өзүлделиг болуп турары тодаргай фактыдан көстүп турар. 1950 чылда области белеткээн дүк 1949 чылдан 75 хуу, 1948 чылдан 114 хуу хөй болган.

Белеткелдер Министерствозунуң белеткел ажылдакчыларының бир чугула сорулгазы болза, колхозтарда болгаш совхозтарда хөй ажылының продуктулуг чоруун моон соңгаар бедидери дээш шынгыы демиселди чорудары болур. Ол дугайында чүгле көдээ ажыл-агый органнары болгаш колхозтар сагыш салыр ужурлуг деп бодаар болза шын эвес. Белеткелдер Министерствозунуң «төлээлери, «Заготживсырье» агентилери болгаш ажылдакчылары ол чугула херектен дашкаар туруп болбас ужурлуг.

1950 чылда Өөк, Элегес, Бөрлык совхозтарынга хөй кыргыышкынын шын эвес чорутканының түңнелинде дүктүң чидирии улуг болган болгаш оон шынары кудулаан түүл бар. Чамдык таварылгаларда часкы кыргыышкынның хуусаазын соңгаарлатканындан ол совхозтарга дүктүң чидирии улуг болуп, дүк дужаарының күрүне планы күүсетинмээн. Таңды, Барыын-Хемчик, Сут-Хөл, Каа-Хем районнарның колхозтарынга ындыг байдал база турган. Ол районнарның элээн хөй колхозтары күрүнеге дүк дужаарының планын күүсетпээннер. Четчир санныг дуржулгалыг кыргыкчыларны үзүп тургузар ажылды бүгү черлерге хандырбаан. Ол районнарның чамдык колхозтарынга кыргаан дүктүң үчёдунга чогуур корумчурумну тургуспаан, харын дүктү иштики ажыл-агый хереглелинге чарыгдаар болгаш мырыңай самчыгдап төтчегээр чоруктар тургулаан.

Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа элээн районнарга хөй кыргыышкынын шынарлыг эвес чорудуп, хойнуң өөк талазын, баш, кудурук болгаш бут дүктерин барык мырыңай кыргыаан түүлдер тургулаан, ышкындырыгларның хөй нуруузу дүк хүлээп алыкчыларын багай белеткээнинден болган, олар дүктүң стандартын билбээн, оон ужурундан дүктүң шынарын ылгаар ажылды чорутпайн, ону анаа-ла хүлээп ап, куду өртек-биле төлеп турган, ынчангаш колхозтар болгаш тус-тус дужаакчылар хөй түннүг акшаны чедир албаан, оон чылдагаанындан дүк дужаакчыларының аразында белеткел организацияларынга таарзынмас чоруктар үнүп турган.

Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарның «Заготживсырье» конторалары, Белеткелдер Министерствозунуң район төлээлери дужаакчыларның ортузунга дүктүң бүрүн чыылдазын чорудар агент-белеткел аппарадын организаставаан. Чөөн-Хемчик районда «Заготживсырьенуң» районнар аразында белеткел конторазының директору эш Тодашев болза, Белеткелдер Министерствозунуң дужаалының чүгле чаңгыс пунктузун билип алгаш, шупту сумуларның дужаакчылары Чадаана хоорайда районнуң белеткел конторазының дүк хүлээп алыр пунктуга кээп дужаар деп санап турган. Шынында ындыг эвес, дүк чыылдазын болгаш өске-даа түүл белеткелдерни хандырары-биле хүлээп алыр пунктуларны дужаакчыларның чуртаап турар черлеринче чоошкуладыр, белеткел-агент аппарадындан хүлээп алыр черлерни сумулар Советтериниң чанынга организастаар хүлээлгелиг турган.

Моон түңнелинде ол районнарда хөй санныг өрегелер күрүне мурнунга ыяавыла дужаар дүгүн үзе санашпааннар. Үстүнде аныткан фактылар чүнү айтып турарыл дизе, белеткел ажылдакчылары көдээ ажыл-агый ажылдакчылары-биле кады бо чылгы часкы дүк кыргылдазын чер-черге эки организастаарын олардан шынгыы негеп турар. Хөй болгаш эки шынарлыг дүк күрүнеге кирген турар төлээде, белеткел ажылдакчылары колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинче чоокшулап, часкы хөй кыргылдазының планын чогаадып тургузарынга киржип, чогуур санныг кыргыкчыларны, дүк ылгакчыларын өөредир, агрегат бригадирлерин болгаш электри-биле кыргыыр кыргыкчыларны белеткээрин чеңдип алыр.

Ынчалза-даа, ам үеде бо айтырыг ындыг эки эвес болуп турар. Балгазында машина-мал ажылының станциязында электри-биле дүк кыргылдазының 10 агрегаттары бар, ынчаарга ол агрегаттарның чогууру-биле ажылдаарынга агрегат бүрүзүнге автомашина турар ужурлуг. Ынчалза-даа, ам чүгле үш-ле автомашиналыг болуп турар. Областың көдээ ажыл-агый эргелели областың барыын талакы районнарынче дөрт агрегат чорудар деп планнап турза-даа, ол агрегаттарны автомашина-биле хандырар айтырыг амга чедир шинтирлегинмээн.

Көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң хуваалдазын өзугаар алырга, электри-биле хой кыргыыр хол аппаратарының 60 комплектилерин колхозтарга хувааган болза-даа, олар көдээ ажыл-агый хандырылга чериниң складында амга чедир чытпышаан. Оларны чогуур өйүнде колхозтарга чедирери эргежок чугула. Кыргыыр агрегаттарны чогуур өйүнде белеткээрин болгаш хой кыргыыр черлерни чурум өзугаар тургузарын хынап турары чугула.

Белеткел организациялары дүк хүлээп алырынче техниктиг баазаны эки белеткеп, дүк шарыыр шарыг материалды, чиңге шарыышкын, удазын, дүктүң шарыышкынын маркалаарынга херек буудукту болгаш дүктү төп складка, үлетпүр черлеринге чогуур өйүнде чүдүрүп чедирерин хандырар автомашина, чүк транспорту-биле колхозтарны, совхозтарны хандырар херек.

Дүктүң шынарын тодарадыр талазы-биле хыналда лабораториязын болгаш ону бүрүн дерип тургузары улуг ужурдузалыг. Ындыг болза-даа, «Заготживсырьенуң» Кызыл хоорайда бараан материалдыг баазазында хыналда лабораториязының көрдүнген тудуу кончуг оожум чоруп турар болгаш оон дериг-хереклелин амга чедир сөөртүп албаан чорук — дүк белеткелиниң сезонунга ону белен тургузар дугайында дыка дүвүрээзинниг байдалды үндүрүп турар. «Заготживсырьенуң» область конторазы бүгү хемчеглерни ап тургаш, оон тудуун бо чылдың июнь 1-де доозары эргежок чугула.

Белеткелдер Министерствозунуң төлээлери, «Заготживсырьенуң» районнар болгаш область контораларының агентилери болгаш ажылдакчылары часкы дүк белеткелиниң ажылын чедиишкиннинг чорударының бүгү хемчеглерин боттандырар ужурлуг.

В. ПАВЛЕНКО.

Кызымак хойжу

Кызыл районнуң Сесерлиг сумузунда «Малчын» колхозтуң кежигүнү коммунист эш Лапчар-оол колхозтуң хой малын үш чылдың дургузунда үзүк чок кадарып турар.

Хойжу Лапчар-оол колхозтуң хойжузунга ажылдап кирерде 232 баш хойларны хүлээп алган. Ол коъданга турган хойлар 430 ажыг баш чедир өскен. Колхоз эрткен чылын хой малды өстүрериниң планын 112 хуу күүседкен. Эш Лапчар-оол хой малдың чаш төлүн чыл бүрүде менди доруктуруп келген. бо чылын төрээн 105 хойларның 108 хураганнарын четче камгалап алган.

УЗБЕК ССР. «Мурбарек» совхоз — Кашка-Дарьин областың мурнакчы совхозу. Совхозтуң каракуль хураганнарының бажы энир чылын 117 хуу өскен.

Чурукта: совхозтуң кадарчызы Аваздерды Бабаев.

Чуруу А. Ашкинезернин.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Курстуң өөредилгезин экижидер

Каа-Хем районда Сарыг-Сеп МТС-зиниң чанында 5 ай хуусаалыг комбайнёрлар курзу ажытынганындан бээр ийи чартык ай болуп турар. Беш ай хуусаалыг курс бир муң шактың программазын өөренип доозар ужурлуг.

Эрткен ийи чартык айның дургузунда курстуң өөредилгезиниң шыпары кончуг куду болуп келген. Өөренир эртемнериң ёзулуг расписаниези мынчага чедир тургустунмаан, комбайн техниказының талазы-биле башкылаар кижи чок, политкичээл кончуг хаая болуп турар. Программа ёзугаар курсантылар хүнде 8 шак өөренир турган болза, 4—6 шак өөренгеш, арткан шактарны чалгаарап эртирип турар.

Курстуң өөредилгезин эгелээнден бээр курсантылар чүгле 300 хире шак өөренген. Бир эвес өөредилгени амгызы ышкаш организастаар болза, арткан хуусаада 700 шакты өөренип доозары берге.

Мынчангаш, көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң каадырлар килдиги курстуң өөредилгезиниң шынарын экижидеринче угланган тодаргай хемчег алза чогуур.

Курсантылар И. ХАЯҢ.
М. ШАГДЫР-ООЛ.

Көрүкчүлериниң негелдезин хандырар

Областың кинофикация эргелелиниң Тере-Хөл районда ажылдакчызы Б. Доржу чоннуң негелдезин хандырбайн турар. Б. Доржу бодунда бар киноларны чон чагыырга көрүкчүлериниң дилээн хандырбас, чүгле бодунуң хөөнүбиле ажылдаар.

Район төвүнде школаның өөреникчилери айда ийиден эвээш эвес кино көөр планныг, ол чүгле чаңгыс катап арай болурда күүсетинип турар. «Чедээлээ дидимнер» деп кино келген. ону бистиң өөреникчилер дыка сонуургап турган. «Үндүрүп берип көрүңер»— деп чагыырывыска, «Кызылче чорудупкан мен»—дээш будалдырып каапкан, а сөөлүнде ол кино бар болган.

Кинону үндүрерде оон кезектерин солуштурар, үнүн үзүктелдирер, чамдыкта арада шуут соксадып каапкан таварылгалар чаңгыс эвес удаа болган. Бо дугайын областың кинофикация эргелели дарый хынап, боттуг удуртуру чугула.

И. ШИМИТ,
В. ЧИГЖИТ.

„ШЫННЫҢ" материалы-биле

„Өөреникчилериниң амыдырал чуртталгазын экижидери негетинип турар"

Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң өөреникчилериниң амыдырал-чуртталгазының дугайында чогуур кичээнгей салдынмайн турар дугайында 1951 чылдың февраль 6-да № 24 «Шын» солунда «Өөреникчилериниң амыдырал-чуртталгазын экижидери негетинип турар» деп эгелиг түүл парлатынган.

Бо дугайында хынап көргеш, хемчег алыры-биле редакция ук түүлду ВКП(б) Кызыл хоорай комитединге шилчиткен. Солунда парлатынып үнген ол түүл шынныг болган.

Эрткен үениң дургузунда ажылын экижидип шыдавайн турган болгаш ылаңгыя шүгүмчүлелди партийжи эвес көрүп турган көдээ ажыл-агый техникумунуң директору, коммунист эш Херуменкону ВКП(б) хооркомунуң бюрозу айтырып сагындырган, оон-биле кады түүлде илередип демдеглээн четпестерни дарый чайладырын аңаа хүлээткен.

КОЛХОЗ ШКОЛАЗЫНДА

1949 чылда колхоз даргаларын белеткээриниң Тыва көдээ ажыл-агый школазын организастаан. Ам областың дыка хөй колхозтарында ол школаны доосканнар даргалап турар.

Келир үениң даргалары дуржулгалыг башкылар Н. И. Соболеваның, А.Ф. Хромкинаның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа тускай эртемниглериниң удуртулгазы-биле өөренип турарлар. Школа техника-биле хандыртынган, ында боду чоруур комбайн, 2 трактор, андазыннар, илиирлер, сеялкалар бар. Бо чазын школа чанында өөредилге ажыл-агый черинге 100 гектар ажыг янзы-бүрү көдээ ажыл-агый культураларын тарыыр.

Чурукта: көдээ ажыл-агыйның механизациязының болгаш электрификациязының кичээли. Школаның директору С. Г. Баркаловтуң башкылап турары.

Чуруу болгаш текстизи А. ЕРМОЛАЕВТИИ.

АДА-ИЕЛЕРГЕ БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Өөреникчилерниң экзаменнерге белеткелинге өг-бүлениң роли

Бистиң чурттуң школаларынга шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнери чылдың-на май 20-ден эгелеп турар.

Оларны чорударының сорулгазы: күрүне программаларында көрдүнген билиглерни болгаш чаңчылдарны совет школаның кижизикчилери кайы хире, долу, быжыг шиңгээдип алганын, дараазының үстүкү класстарының болгаш тускай өөредилге черлериниң өөредилгезинге өөреникчилерниң белеткелдиин хынап көөр дээш. Бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувустуң патриоттарын бүгү-ле эргежок чугула билиглер-биле өөредип чепсеглээриниң кижизидилгезин школа ниитизи-биле кайы хире боттандырып турарын оларның дузазы-биле тодаргайлаар чүве болганда, шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнери болза, — ынчангаш ол күрүнеге улуг ужур-дузалыг херек болур. Шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнери бистиң ургларывыстың амыдыралынга канчаар-даа аажок улуг болуушкун. Ол үеде олар улуг болгаш харыысалгалыг угаан ажылын күүседип, биче өвес хөлзээн, дүвүрээзиннерге таваржып, боттарының билиглериниң хынатда түңнелдерин ханы медерелдии-биле шүгдүүп көөрлер. Мынчангаш өөреникчилериниң ада-иелери болза, ургларының өөредилге ажылының ол харыысалгалыг үезинде оларга чогуур үениң билдилиг дузаламчызын көргүзер дээш, экзаменнер үезинде боттарының аңаа кандыг рольдиг болурун ылаптыы-биле медереп билген турар ужурлуг дээрзи моон шуут-ла илдең-дир. Экзаменнер эгелээриниң бетинде ада-иелер школ-га ыяавыла барып, ургларының канчаар өөренип, канчаар белеткенип турарының дугайында класс башкыларыбиле (баштыңчылары-биле) чугаалашса чогуур, экзаменнерге белеткел-биле холбаштыр бүгү школаларда ада-иелернiң хуралдары чоруп турар. Ол хуралдарга адаларның, иелернин киржилгези мырыңай-ла эргежок чугула. Класстар башкылары ада-иелерге, ургларның канчаар өөренип турарын, билиглерде кандыг-кандыг четпес тудуулар барын, ада-иелериниң талазындан оларга кандыг дузаламчы херегил, экзаменнерге оларның белеткелин бажыңга канчаар организастаарыл дээр дугайын тодаргайы-биле угаадып тайылбырлавышаан, педагогиктиг сүмелерни кадар.

Бистиң школаның өөреникчилериниң өлзээн хөй ада-иелери үшкү улдуңнуң төнчүзүнде класс башкыларынга каш удаа кээп, боттарының ургларын экзаменге белеткендириниң режимин канчаар чөвү-биле организастаза чогуурул дээрзин сүмележип эрткеннер. Өөреникчи иези эш Высоцкая экзамен билеттери-биле шуут таныжып, 5 «а» класстың башкызы эш Помозанованың дузазы-биле хүн режимин чогаадып кылган. Ам ооң уруу экзаменнерге чедиишкиннии-биле белеткенип турар.

Тудуг трестизинде эш Чаадаев, күрүне банкызының область конторазында эш Суликовский, Земенкева дээн ышкаш өске-даа ада-иелер экзаменнерге белеткенир талазы-биле боттарының ургларынга эки дузалашканнар. Ындыг болза-даа, чамдык ада-иелер школаның болгаш өөреникчилериниң амыдыралында ол чугула болуушкунну хамаан чок кылдыр көрүп турарлар. Чоокта чаа бистиң школаның 7 «в» класынга экзаменнерге белеткел айтырыының талазы-биле ада-иелериниң өөреникчилер-биле катышкан хуралын чыылдырар ужурлуг турган. Класс башкызы З. Измайлова ада-иелериниң барык хөй кезиин, ылаңгыя ыяавыла келзе чогуурларны боду-биле кезип чарлавышаан, оларга чугаалашса чогуур хемчеглерни таныштырып, харын-даа өөреникчилерни дамчыштыр чамдык ада-иелерге тускай чагааларны бижээн турган. Ооң түңнелинде үүгле 13 ада-иелер келген боордан башка, келзе чогуур ужурлуг турган Блинова, Попова, Вострикова дээн ышкаш өске-даа ада-иелер келбейн барган.

Ада-ие бүрүзү ургларының өөредилгезин болгаш сагылга-чурумунуң дугайында медээлерни билип албышаан, болур деп турар хыналданың дугайында өөреникчилер-биле беседаны чорудуп, белеткелди хынамчалыы-биле чорударының эргежок чугулазын, ол ышкаш экзаменнерге тускайлап үскен шакты чөп ажыглаарын айтыш сүмелээн турар ужурлуг. Башкылар, ада-иелер өөредилге материалын өөреникчилер чогуур өйүнде катаптап эгелээринче сагыш салбышаан, аңаа хөлбаштыр хүн-бүрү өйлүг шакты тускайлап үзөр херек. Өөреникчи бүрүзү башкызының айтышкынын ёзугаар эң берге дээн эртемнерни ийикпе, оларның бөлүктерин чогаатынган план ёзугаар бот-кичээл-биле катаптаарының чурумун допчулап демдеглээн турар ужурлуг. Ол планны өөреникчи канчаар күүседип турарын башкы аңаа контрольдап хынаар. Кайызын барымдалап катаптаза чогуурул: өөредилге номун бе, азы билеттерни? дээр дугайында өөреникчилер ада-иелериндeн болганчок-ла айтырыг тургузуп келир. Ынчаарга билет ёзугаар катаптаашкын чорудар чорук билиглериниң системазын хажыдып, билетте айытканайтырыгларның чүгле харыызын анаа доктаадып алырынга чедирер чүве болганда, билет ёзугаар катаптаашкын чорудары берге болгаш таарымча чок дээрзин ада-иелер билген турза чогуур. Мынчангаш катаптаашкынны чорударда, программа болгаш өөредилге номнары-биле холбаштыр класска канчаар өөренип эрткени ёзугаар чорудар херек.

Өөреникчи өөредилге номун ёзугаар катаптаанының сөөлүнде бодунуң билиглерин билет ёзугаар хынатынып көөрү аңаа ажыктыг. Шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнеринге өөреникчилерниң белеткелиниң кол хевири оларның тус-тус бот ажылы болган турар ужурлуг. Өөреникчи өөредилге номун ёзугаар боду ылаптыы-биле катаптап, хынамчалыы-биле боданып, түңнелдерни кылып, эргежок чугула билиглерни практикага (бодалгаларны бодаарын, конспектини, сочинениени чогаадып бижиирин) хереглеп шыдаан турар болза, өөредилге материалын үүгле ынчаарда өкизи-биле шиңгээдип ап болур. Чамдык өөреникчилер экзаменнерге үүгле чаасклан өвес, харын өөрү-биле кады белеткениринге ынактар. Бот-боттарынга дузалажырының шак ындыг белеткели болгаш билиглериниң хыналдазы улам ажыктыг болур чүве болганда, ада-иелер ону хорувайн, харын оларның кады кичээлдээринге эргежок чугула бүгү байдалдарны хандырган турар болза улам өки. Ургларның кады кичээлдээр черуун оларның билиглеринде чамдык четпес тудуулларны четчелеп долдурарынга, ийи-чангыстан белеткениринiң харыысалгазын бедиринге дузалаар болгаш ургларның найыралын быжыглаар, база коллективти-биле ажылдазарының, бот-боттарын деткижериниң чаңчылдарын оларга калбартыр. Шыырак билиглиг, эки өөредилгелиг өөреникчилер арай кошкак эштерин хоомай көре бээр чорукту болдурбазын аңаа хайгаараар херек.

Экзаменнерге белеткелдериниң үезинде ада-иелер боттарының ургларын өг-бүленiң чүзүн-баазын артык ажылдары-биле эмин эртир чартыктырып болбас ужурлуг, чүге дизе, ындыг байдал өөреникчилериниң кичээл катаптаашкынынга шаптык ужураштырып болур чадавас чүве болганда. Ындыг болза-даа, ургларны өрээл иштин арыглаар, орнун эдер дээн чижектиг кижизидилгелиг күш ажылдан шуут-ла хостаар дээни ол эвес дээрзин билзе чогуур. Ада-иелер ургларның эмин эртир туруп шагзыраар чоруун болдурбайн, күш-ажыл-биле дыштанылганы чөп аралаштырып экзаменнерге дүн-хүн чок белеткенир чорукту болдурбазынче кол кичээнгейни салыр ужурлуг. Кол чүве болза, өөреникчи өг-бүлеге тургаш, бүдүн дүн-хүннүң режимин кичээл-биле дыштанылганың быжыг чурумун шынгыы сагаан турарында. Ынчаарга өөреникчилер материалдың катаптаашкынын экзаменнер эгелээриниң мырыңай мурнуу чарыынга чедир артырар ийикпе, ынчаарда 6—7 шактарны улаштыр хөйү-биле номчуур чорукка таварыштарарын болдурбас херек.

Шак ындыг өөредилге ажылының түңнелинде чамдык ургларга баш аарыыр, үйгузу келбестээр, шаг-шинээ төнер байдал тыптып, ол ажылдың продуктулуун кудуладыр. Кажан ургларны бодунуң угаан ажылын шын организастаан турар болза, ындыг таварылгалар болбас. Мынчангаш ада-иелериниң сорулгазы болза, ургларга дең хемчээлдии-биле кичээлдээрин бар болдуруп, ажылдың аар-чиигиниң, бодунуң туруп баксыраанының хемчээли-биле улуг эвес часпарларны кылып, чогуур өйүнде удуп, ылаңгыя экзамен эгелээриниң мурнуку дүнезинде эрте удааш, эртен школаже сергек чоруптарын таарыштырарында болур. Экзаменнерге белеткел чорудар талазы-биле өөреникчилергe улуг дузаны школаның чорудуп турар консультациялары көргүскен турар ужурлуг. Ол консультацияларга ургларны үргүлчү барган турарын ада-иелер ыяавыла хайгаараар.

Бажыңга кичээлдеп туруп, экзаменнерге чедиишкиниг белеткениринге чурттарының байдалдары шаптык ужураштырып болур хире таварылгалар туруп келзе, ада-ие ук өөреникчини экзаменнерге белеткендирери-биле тускайлап үскен школаның өрээлинге барып кичээлдээри-биле чорудар херек. Аңаа өөреникчилер боттары кичээлдеп, башкыдан чогуур дузаламчыны ап болурлар.

Өөреникчилер экзаменнерни канчаар дужаап турарын кичээнгейлии-биле хайгаараза чогуур. Бир эвес өөреникчи кандыг-бир эртемге багай демдек апса, ооң ада-иези ол дораан школага кээп, өске эртемнериниң талазы-биле моон сонгаар чедимче чок байдалдан чайлаар төлээде, ук өөреникчини канчаар белеткендирерин илередип тодаргайлаар. Экзаменнер үезинде өөреникчилер-биле кандыг харылзааны тургусса чогуурул дээр дугайында ада-иелер болганчок-ла эйтырыг тургузуп келир ийикпе өөреникчилерни бодунуң күүнүне бүзүрээр болдурарда үүг херегил дээн чижектиг дузаламчыларны башкылардан негеп келирлер. Ынчаарга өөреникчилерни бодунуң күүнүне эмин эртир менээргенир чоруктан чайладып, оларны экзаменнерге хынамчалыг эки белеткениринге чаңчыктырып, катаптаза чогуур материалды өөредилге номун барымдаалап шыдамыы-биле катаптаарынга өөредир херек.

Чамдык ада-иелер бодунуң ургларының билииниң кайы хире быжыын билип албайн чыда, экзаменге кандыг-бир чедиишкиннiг демдек апканын билип кааш-ла оларны акша-биле шаңнай бээр чоруктар база тургулаар. Ургларны өөртүрүнүң шак ындыг практиказы чамдыкта эки түңнелдерге чедирбес, харын ындыг шаңнал апкаш, аңаа менээргенип, бодунуң белеткелин кошкадыр үүлдер туруп келир.

Урглары экзаменерни чедиишкиннiг дужааптарга, ону бүгү өг-бүленiң байырлалының өөрүшкүлүг фактызы кылдыр демдеглеп көөр ада-иелер шын арганы хереглээни ол болур. Школа биле өг-бүленiң чүгле дем катыжыышкынныг күжениишкини турда, ынчаарда ам бистиң школачыларывыс шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнер дужаашкынынга эки түңнелдерни чеьдип ап шыдаарлар.

Л. ПЛЮСНИНА,
Кызылдың № 7 ортумак школазының директору.

Шагаан-Арыгны электри-биле кажан хандырар ирги?

Шагаан-Арыг хоорай — Улуг-Хем районнуң төвү, барыын талакы районнарже аргыжар кол оруктуң белдири болуп турар. Ында бүдүрүлге чери, албан организациялар болгаш школалар калбарган, ол хоорай чыл келген тудум-на өзүп, сайзырап турар деп чүве кымга-даа билдингир. Ильичиниң лампалары бистиң аныяк облазыыстың хоорайларында, суурларында болгаш көдээде колхозчуларның бажыңнарында чайыннандыр чырып турар. Колхозтарда болгаш бүдүрүлгелерде электрини бүдүрүлге ажылынга калбаа-биле ажыглап турар.

Ындыг болза-даа, Шагаан-Арыг хоорай амдыгаа чедир-ле электри-биле эки хандыртынмайн келген, барык-ла ийи чыл дургузунда электри станциязы ажылдавайн турар. Хоорайда электри чырыткызы чогунуң хараазы-биле эмнелгениң рентген кабинеди, лабораториялар, өөредилге черлери, номчулга бажыңнары болгаш оон-даа өске албан черлери кежээки үелерде ажыл чорудары берге болуп турар.

Элекрти станциязы эрткен каш чылдарның мурнунда-ла тургустунган, ооң оран-бажыңы бар турбужа, мынчага чедир ол станцияны ажылдатпайн турары дыка четпес. Ылаңгыя Шагаан-Арыг хоорай Соведи болгаш хоорай коммунал ажыл-агый килдизи боттарының инициативазы-биле электри станциязын септедип алыр, ону хөделдирип, ажылдадыр дугайында сагыш салбайн турар. Ынчаарга ол дугайында район Совединиң күүсекчи комитединиң удуртукчулары чогум чүнү бодап турар чүве ийик? Ам электристанциязын ажыглалга киирери-биле чогуур хемчеглерни чорудары негетинип турар.

К. МИХАЙЛОВ.

Шоочалыг кызыл өг

Чаа-Хөл районнуң Үрбүы сумузунга Кызыл өгнү 1950 чылда-ла организастап тургускан. Баштайгы үеде ажыл багай эвес болуп, ону чон, ылаңгыя аныяк өскен дыка сонуургап турган. Номчулгалар, массалыг оюннар, беседа чайылбырлар болгулап турган.

Кыш-даа эгелээн, кызыл өг база хагдынган, ооң эжин шоочалыг, түм харлыг хевээр кыштаан, оюн хереклерниң чамдыызы читкен, чамдыызы эргелекчиниң бажыңында үрелип чыткылаар, а сандай үүлдери суму Совединиң конторазында. Парлалга чагыглары ында база ээлелге чогу-биле будалып турар. Кызыл өгнүң эргелекчизи коммунист Бүдүпей, ооң массовик ажылдакчылары комсомолчу Дүү олар ай санында район төвүнден кээп шалың алырындан өске чүнү-даа ылбайн турар. Ол болза, хыналда чок удуртулганың түңнели болур. Кызыл өгнүң ажылын амгы негелдениң деннелинге чедир бедидери чугула.

К. СЕДИП.

Кыдат улус республика.
Пекин. Паркта номнар садыглаашкыны.
Чуруу Евы Сяао. СЭТА-ныҢ пресслишези.

Тайбыңның Пактызы дээш!

Тайбыңның Пактызын чарар дугайында кыйгырыгның адаанга Шанхайның чону аттарын салып турар

ШАНХАЙ. «Синьвэньжибао» солуннуң дыңнадып турары болза, беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Төвүлелиниң кыйгырыының адаанга Шанхайның чону найыралдыы-биле ат салганнар болгаш Японияны катап боо-чепсеглээринге шиитпирлии-биле удурланып турар.

Парлатынган медээлерни ёзугаар алырга, Тайбыңның Пактызын чарар дугайында кыйгырыгның адаанга апрель 29-туң кежээзинге чедир Шанхайга 2.613.462 кижи ат салган.

Венгрияда беш миллион чыгыы аттар салдынган

БУДАПЕШТ. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Төвүлелиниң кыйгырыынга Венгрияга 4.877.604 кижи ат салган дугайында дыңнадыгны тайбың камгалалының шимчээшкининиң венгри төвүлели парлап үндүрген.

Польшада тайбын дээш шимчээшкин

ВАРШАВА. Польшага тайбыңның национал бадылаашкынын чорударының үези чоокшулап турар.

Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Төвүлелиниң кыйгырыын болгаш тайбың талалакчыларының бүгү-польша комитединиң манифестизин чугаалажып көрүп турар массалыг хуралдар бүгү чуртка болуп эрткен. Сөөлгү неделяларда Щецинский воеводствога болган хуралга 400 муң чыгыы кижи олурушкан, Краков воеводствога—300 муң кижи.

Франциякның национал хуралында

ПАРИЖ. Национал хуралга апрель 27-де соңгаарлатынган чазактың соңгулда реформазының хоойлу төлевилелин катап чугаалажып турган. Республиканың төвүлелиниң (француз парламентиниң ийи дугаар палатазы) хоойлу төлевилелин Национал хурал соңгаарлатканының соонда, чазактың хоойлу төлевилели конституциялыг хой бацылаашкыннарны (311 бадылаашкыннарны) чыып албаанының соонда, Франция-га бүгү ниитиниң соңгулдаларын бо үеде күштүг болуп турар пропорциональдыг системаны үндезилээш эртирген турарынга идеген болур турган.

Ындыг болза-даа, чазакта кирген партияларның коалициялары чуртка реакциялыг соңгулда системазын дөгээрин оралдашпышаан, конституцияны үрээр орукче кирген. Депутат-коммунистер удурланып турза-даа, соңгаарлатынган хоойлу төлевилелин база катап көөрүгде чугаалажыр айтырыг болгаш бүгү ниитиниң соңгулда эргезиниң талазы-биле комиссияга шилчиткен. Хоойлу төлевилелиниң бижимелинге шоолуг эвес болгаш эренгей чазалгаларны киирген соңгулда, хоойлу төлевилелин Национал хуралга чугаалажыры-биле катап шилчитинер деп чарлатынган.

Янзы-бүрү кажар аргаларның түңнелинде чазактың соңгулда хоойлузунуң төлевилелин «чаа» төлевилел деп адап алгаш, Национал хуралга дүрген чугаалажырын сүмелээн турган. Бо удаада чазак болза, чазакка хамааржып турар партияларның депутаттарынга шуут базыышкынны кылган. Министрлер Төвүлелиниң даргазы Кэй хурал сөөлүнде хоойлу төлевилелин хүлээп алганы-биле холбаштыр идегел дугайында айтырыгны тургускан.

(СЭТА).

Англи империалистерниң Иранда чимзениишкини

ТЕГЕРАН. «Журнал де Тегеран» солуннуң дыңнадып турары болза, Персидский заливинде туруп турар англи шериг корабльдериниң бирээзи «англи хамаатыларның амы-тынын болгаш эрге-ажыктарын камгалаары-биле» Абаданче чоруурун чөпшээрээр дугайында Тегеранда англи элчиниң бижимел негелдезин иранның даштыкы херектер министерствозу чөпшээревейн барган.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының май 4-те медээлээни болза, бүгү фронтуларга Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачылар-биле кады кадыг-дошкун тулчуушкуннар чорударын үргүлчүлеп турган.

Фронтунуң тус-тус участоктарынга Улустуң армиязының кезектери дайзының удур атакаларын ойтур шапышаан, оларның дириг күүнүнге болгаш техниказынга улуг чидириглерни таварыштырган.

Барыын фронтуда Сеул районда тулчуп турар Улустуң армиязының кезектери май 4-те дайзының кадыг-дошкун атакаларын ойтур шаап, оларның 7 танкаларын чылча шапкан болгаш 7 самолётту аңдара аткан.

(СЭТА).

Албаниянның ССРЭ-биле найырал ниитилелиниң ажыл-чорудулгазы

ТИРАНА. Албаниянның ССРЭ-биле найыралының ниитилели ол ийи чурттарның аразында найыралдыг харылзааларны быжыглаарының талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Ниитилелдиң кежигүннериниң саны үргүлчү өзүп турар.

Албани телеграф агентилелиниң дыңнадып турары болза, Албаниянның ССРЭ-биле найыралының ниитилели амгы үеде 130 муң ажыг кежигүннерлиг болуп турар. Эрткен чылын ниитилелдиң хоорайларда болгаш суурларда бөлгүмнериниң саны ийи катаптан ашкан.

Ниццада коммунистиг организацияларже фашистерниң халдаашкыны

ПАРИЖ. Франс пресс агентилелиниң медээлеп турары-биле алырга, апрельдиң 24-те Ницца хоорайда Франциянның коммунистиг партиязының секциязының бажыңынче билдинмес 30 кижилер халдаашкын кылган. Халдакчыларның чамдыктары парашютчуларның формазын кеткен болгаш автоматтар-биле чепсегленген болган. Секцияның бажыңын камгалап турган үш кижи араатанзыы-биле этедип-соктурган болгаш балыланган. Дээрбечилер ол ышкаш Ниццаның Соңгу районунуң компартиязының секциязының турганы, өске бажыңнарны соңгаларынче боолаашкын база кылнар.

(СЭТА).

Японияга ужар-чүүл айыылы

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, май 1-де ужудуп чораан самолёду үрелгениниң түңнелинде американың беш дугаар ужар-чүүл катыжыышкынының 27 дугаар бригадазының истребительдериниң командири полковник Эшли Паккард болгаш ужар-чүүл бригадаларының штаб офицери майор Морис оларның өлгенин май 4-те Токиога чарлаан. Оларның реактивтиг истребители Мурнуу Японияда ужар-чүүл баазазындан ужуп үнгениниң соонда үрелген.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

СУГ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ДӨСТЕРИН КАМГАЛАҢДАР!

Ниитиниң ажыглаар кудуу хирлиг, поктуг чүүлдерден (чуртталга бажыннардан, албаннаар бажыннардан, пок төгер онгарлардан, мал кажааларындан болгаш оон-даа өске черлерден) **20 метр ыракка турар ужурлуг.**

Кудуктуң ханалары дыгылчак, чарбалчык үттер чок, ыяштары чарык курт үттевээн болур ужурлуг.

Кудуктуң кырында кажаазынга **„шоача" кылыр**, тодаргайлаарга, кудуктуң кажаазын долгандыр довуракты ургаш сырый таптап кылыр херек.

Кудук кажаазының хана доразынга үүрмек даш холумактыг элезинни урар, ол кудуктан йилевчек турар. Дашкаартан төктүр агыышкыннардан камгалаарыбиле долгандырган буганы кылыр болза чугула. Кудуктуң даштыкы аскынга: ап октап турар **дуглагны**, база ол ышкаш кырынга **какпакталчак сорини** кылыры чугула.

Ниити узар саваны азы кочалды албан тургузар. Кудуктуң ханазының кырынга **кочал салыр сандайчыгашты** кылыр.

Кудуктуң чанынга хөп чуурун, чугган хепти чайып булгаарын, янзы-бүрү үүлдерни чуурун, мал суггарарын болдурбас. Мал суггарарда кудуктан 5 метр ырак черге онгача кылып бээр.

Кудуктан алган сугну чигге ишпейн **ыяавыла хайындырып** алыңар. Хайындырар чорук халдавырлыг аарыгларның ижин тифи, дизентерия (ханныг кыжык), туляремия болгаш өске-даа аарыгларның микробтарын өлүрер.

Тыва областың санитар чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың, 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң өралакчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл килдистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарьының, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

Б01022 Облкүүномнуң типографиязы